

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra historie

Jan Najman

Raná fáze kolektivizace zemědělství v Československu (1949–1953).

Mikrosonda do prostředí JZD v Blišicích

Bakalářská práce

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jana Burešová, CSc.

Olomouc 2018

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 8. května 2018

podpis:

Obsah

1. Úvod	4
2. Raná kolektivizace ve střední a východní Evropě	8
3. Tradice družstevnictví do nástupu komunistického režimu	11
4. Cesta ke kolektivizaci v poválečném Československu	13
4. 1. Zánik agrární strany	13
4. 2. Vliv KSČ.....	14
4. 3. Hierarchie správy / „samosprávy“ v zemědělství	15
4. 4. Po únorovém převratu 1948	17
4. 5. Zákon o JZD.....	21
5. Politika československé vlády po přijetí zákona o JZD	24
5. 1. Vydání stanov	24
5. 2. Role Československých státních statků	25
5. 3. Typy zemědělských družstev	26
6. Jednotné zemědělské družstvo v Blišicích	28
6. 1. Obec Blišice	28
6. 2. Zemědělské strojní družstvo	30
6. 3. Přípravný výbor a vznik JZD	31
6. 4. Odezva na zakládání JZD v kraji	31
6. 5. Patronátní závod – UP závody z Koryčan.....	32
6. 6. Otázka statku.....	34
6. 7. Stavební činnost JZD a vedení prádely, hostince.....	39
6. 8. Významné momenty JZD a život uvnitř JZD	45
6. 9. Hospodaření JZD v Blišicích	49
6. 10. Počátky JZD v Blišicích pohledem pamětníka	52
7. Závěr	56
8. Seznam pramenů, literatury a elektronických zdrojů	59
9. Seznam zkratk	63
10. Přílohy	64

1. Úvod

Cílem bakalářské práce je snaha nahlédnout na problematiku kolektivizace zemědělství v její počáteční fázi a s ní souvisejícím fenoménem zakládání výrobních jednotných zemědělských družstev. Problematice samotné kolektivizace a vším, co se k ní vztahuje se v minulosti zabývala řada historiků, jejichž práce dosahují značných kvalit. Ve snaze o odbornou objektivnost často naráželi na zkreslenou realitu v ideologicky zbarvené literatuře před rokem 1989. Historikům, nahlížejícím kriticky na období kolektivizace, nezbývalo než se opřít o dříve neprobádané a nedostupné archiválie, zpřístupněné v archivech od 90. let.

Důvod, proč jsem si vybral pro zpracování práce tuto tematiku, je následující. Dříve jsem pojmu kolektivizace nedával žádnou váhu. Jednoduše řečeno jsem ji bral jako událost, která proběhla v minulosti, a která mne osobně nijak výrazněji neovlivňuje. Dokonce ani při hodinách historie na gymnáziu jsem nebral tuto problematiku a její význam dostatečně vážně. Zvrat nastal v době, kdy se začalo před několika lety mluvit o církevních restitucích a navrácení majetku zabraného komunisty po roce 1948.

Začal jsem uvažovat o tom, jaké to bylo za dob, kdy polnosti a pastviny patřili obyčejným lidem i sedlákům žijícím na venkově, kteří na svém gruntu hospodařili po několik generací. Výborně znali přednosti a nedostatky místní krajiny, předávali bohaté zkušenosti z otců na syny a zajišťovali potraviny širokému okolí. Na vesnici byli sedláci váženými osobnostmi, které sehrávali roli jakýchsi zaměstnavatelů, kteří „živili“ poskytováním pracovních míst několik obyvatel, kteří nevladnili polnosti. Větší sedláci se mohli stát výraznými postavami i pro jejich dovednosti a schopnosti rozvíjet své statky, hospodářství, a tím i zvelebovat celkový ráz a prestiž vesnice. Na druhou stranu mnohdy bylo nahlíženo na majetnějšího rolníka na vsi jako na právně „nedotknutelnou“ osobu, která se chovala ke svému okolo povýšenecky neboť ve vesnickém prostředí patřila ke společenské špičce, často řídící chod vesnice, a tím se jí nikdo neopovážil vytknout špatné chování.

Po úvodu se věnuji počátku uskutečnění myšlenky kolektivního zemědělství, a to v sovětském Rusku a v zemích střední a východní Evropy. S tradicí odlišného družstevnictví se setkáváme v ČSR ještě před vlastní kolektivizací. Pro

komplexní nahlédnutí na zvolené téma přikládám kapitolu s názvem „*Cesta ke kolektivizaci v poválečném Československu*“. Práce pokračuje přiblížením podstaty samotného zákona ustavujícího družstva podle sovětského vzoru. Ve druhé části práce svým dílem přispějí k nahlédnutí na počáteční vývoj konkrétního jednotného zemědělského družstva v Blišicích.

Časovým rámcem celé práce mi bude interval první etapy kolektivizace, tj. 1949–1953. Interval není zvolen náhodně, poněvadž si v této případové studii kladu za cíl probádat otázky, s jakými problémy se v počátcích združstevňování setkaly jak zastánci družstevnictví, tak i obyčejní vlastníci zemědělské půdy na vesnici, kteří se chtě nechtě přizpůsobili vlnám náborů do JZD.

Práce je podložena řadou metod, které obecně pomáhají historikovi k tvorbě odborného textu. Vedle základní metody přímé a nepřímé, text protíná metoda diachronní a progresivní. V poslední řadě práce využívá k dokreslení přeměny venkova v konkrétním případě i poznatky pamětníka Aloise Sladkého – biografická metoda, jenž hrál velmi významnou roli v počátcích JZD v Blišicích. Ovšem k velké škodě již nežije více pamětníků, kteří by tak vytvořili širší rámec pohledů na počáteční období kolektivizace v obci Blišice. Poznatky získané metodou orální historie vkládám do poslední podkapitoly práce.

Hlavní pramennou základnou pro tuto práci mi byl archivní fond pod označením JZD Blišice B – m 7. Písemné materiály, jenž utváří zmíněný fond byly, do MZA Brno, pobočky SOkA Kroměříž, předány 17. února 2005. O předání dokumentů se postaral JUDr. P. Pěnička, likvidátor Zemědělského družstva Koryčany. Pochopitelně bylo třeba předané materiály roztřídit podle jednotlivých družstev, protože spolu s Blišicemi se v roce 1971 do JZD Koryčany včlenily Jestřabice a Lískovec a vzniklo tak JZD Koryčansko se sídlem v Lískovci. Samostatný archivní fond JZD Blišice vyčleněný z fondu Zemědělského družstva Koryčany měří 0,75 bm.¹

Archivní fond JZD Blišice B – m 7 je tvořen převážně dokumenty účetní povahy, předně se jedná o 14 účetních knih. Dále byly předány tři správní knihy, tj. zápisy o výborových, členských schůzích a schůzích představenstva. Zápisy ve správních knihách jsou však dochovány pouze do dubna roku 1953. Ve fondu chybí kronika družstva, zápisy komisí, a citelně pak zápisy z členských schůzí a představenstva z období 1953–1971, což znemožňuje další možné bádání, které by rozhodně stálo za

¹ SOkA Kroměříž – fond B – m 7 JZD Blišice. *Inventář*, s. 6.

pokus, když se už badatel vžije do příběhu konkrétního družstva v konkrétní obci. Zná sice počátek a opakující se pokusy o zdokonalení systému družstevnictví, ale již se nedoví navazující okolnosti dlouho až do roku 1971.²

Přesto všechny dokumenty uložené v SOkA jsou v dobrém fyzickém stavu, pomíneme-li fakt, že fond je značně neúplný a mezerovitý. Mnohé informace nelze jednoznačně dohledat. V roce 2007 nově fond uspořádala, zpracovala a vytvořila přehledný inventář PhDr. Jitka Zezulová, v současné době ředitelka SOkA Kroměříž.³

Jiným pramenným zdrojem se stal fond Archivu obce Blišice (B – a 11), který je uložen opět v SOkA Kroměříž. Z něj jsem čerpal informace popisující dějiny obce Blišice. Ty nejsou totiž příliš snadno dohledatelné, protože neexistuje kronika obce. Pamětní knihu městyse Koryčan v práci uvádím proto, že se jedná ještě o jiný specifický typ pramene. V něm jsem dohledával ohlasy na brzké založení JZD v sousedních Blišicích. Současně jsem se dozvěděl, že kolchoznické myšlenka v Koryčanech neuspěla, alespoň ne v samém počátku družstevnictví. To mě vedlo k přesvědčení, že ve skutečnosti důležitějším faktorem na vzniku JZD bylo samotné přesvědčení množiny obyvatel než příkaz strany na vybudování jednotných družstev v každé obci.

Fond ONV Kyjov pod označením Ky JZD v Blišicích se nachází v SOkA Hodonín. Fond doplňuje některé důležité faktografické údaje, které nebyly uvedeny ve fondu JZD Blišice B – m 7. Jako takový uchovává cenné informace o hospodaření a úspěšnosti JZD v Blišicích. Proto vhodně dokresluje hospodářskou situaci družstva ve zvoleném časovém intervalu let 1949–1953. Blíže se této otázce věnuje podkapitola s názvem Hospodaření JZD v Blišicích.

Významné momenty v životě družstva zaznamenaly vesnické noviny okresu kyjovského neboli Jiskra. Novinový tisk mi dokreslil celkovou dobovou atmosféru družstevnictví. Na příkladu Blišic jsem pochopil, jak svým ideově motivačním faktorem působil na družstevníky na vesnici, ale zároveň i na psychiku členů družstva v okolních vesnicích. Především to byly noviny, jež dávaly veřejnosti na vědomí, které družstvo se prezentuje jako „uvědomělé“, a které „sabotuje“ kolchoznickou velkovýrobu. Vesnické noviny okresu kyjovského, jakož i vesnické noviny v jiných okresech, vybízely družstevníky neustále k většímu odhodlání do společné práce. Překvapilo mě, že se v tak velké míře zaměřovaly na kritiku ať už jednotlivců, tak

² SOkA Kroměříž – fond B – m 7 JZD Blišice. *Inventář*, s. 6.

³ Tamtéž, s. 6–7.

celého družstva. Noviny naznačovaly zodpovědnost za neúspěch i v případech, kdy nebylo možné hovořit o chybě lidského faktoru.

Ze sekundární literatury jsem vybral publikace, které jsem nejvíce v práci využil, a které k dané problematice nabízí nejširší rozhled. Na tradici československého zemědělského hospodaření pohlíží Karel Jech ve svém díle *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Pozastavuje se v něm nad osudy soukromých zemědělců, kterým se na přelomu čtyřicátých a padesátých let obrátil život naruby. Váhali se vstupem do vznikajících JZD, zda mají vůbec právo opustit několik generací dlouhé tradiční hospodaření, jestli tím nepodkopou usilovnou tvrdou práci svých předků. Nejenže vstupem bylo rozhodnuto o jejich budoucí životní dráze, ale současně tím ovlivnili životy svým potomkům, kteří si poté nesli do konce života „zaškatulkování“ jako potomci, buďto podlézajících kolchozníků, jimž se nově dostalo do rukou rozhodování na společných polích, nebo vzpurných bohatých sedláků, kteří byli dále perzekuováni. Mnohé z nich společnost proměnila z dobrých hospodářů a řádných občanů v bezprávné odsouzení a psance.

Tomuto tématu je v poslední době věnována velká pozornost. I díky tomu, že jsou dnes dveře ke zkoumání archiválií do velké míry otevřené. Editoři sborníku, *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, Petr Blažek a Michal Kubálek se vyjadřují o kolektivizaci jako o známém tématu v české historiografii. Konstatují však, že se mu zatím nedostalo takové všestranné pozornosti, která by mu příslušela, kromě dvou monografií Karla Jecha a několika studií napsaných v 90. letech.

Neméně významná je publikace Karla Kaplana *Proměny české společnosti (1948-1960). Část druhá, Venkov*. Toto dílo se obšírně věnuje venkovské kolektivizační tematice. Knihu smysluplně doplňují statistické tabulky, které dodávají čtenáři pocit věrohodnosti. Nejmladší publikací věnující se zvolenému tématu je jistě *Kolektivizace v Československu* od editorů Rokoského a Svobody. Nesmím zapomenout na výraznou osobnost věnující se dlouhodobě otázkám družstevnictví, a tou je prof. Jana Burešová, kterou ve své práci několikrát uvádím jako autorku různých tematických článků.

Na toto téma nahlížím i částečně z pohledu právního, abych tím představil základní legislativní rámec, jenž pomohl spustit kolektivizaci v naší zemi. V díle *Kolektivizace a transformace československého a českého zemědělství v letech 1945–2004* jsou objasněny postupné kroky právního zakotvení kolektivizace.

2. Raná kolektivizace ve střední a východní Evropě

V této kapitole přiblížím situaci, v níž postupnými krůčky došlo k roztočení nezastavitelného kola procesu kolektivizace zemědělství v sovětském Rusku a následně i v zemích východního bloku vytvořeného v průběhu druhé poloviny 40. let.

V sovětském Rusku, od komunistického převratu uskutečněného 7. listopadu 1917, probíhala pozemková reforma, která v důsledku znamenala přerozdělování půdy. Reformu zaštiťoval dekret Rady lidových komisařů, kterým byla vyvlastněna veškerá půda bez ohledu na náhradu. Velké zemědělské plochy odebrané majetnějším rolníkům se staly vlastnictvím státu. Půda bezplatným rozdělením přešla do dědičného užívání drobným rolníkům.⁴ Ovšem projekt družstevnictví byl ve 20. letech pozastaven z důvodu probíhající občanské války a následných hospodářských potíží. Přednost dostala tzv. Nová ekonomická politika (dále jen NEP),⁵ kterou však ke konci 20. let vystřídala kolektivizace v pravém slova smyslu. Počátek kolektivizační politiky měl v Rusku dvě specifika, a to za prvé: půdu, kterou po roce 1917 obdrželi rolníci, nadále vlastnil stát a rolníci se stali pouhými uživateli. Za druhé, pro provedení kolektivizace neexistovaly žádné hospodářské důvody. Navíc podle informací publikovaných v SSSR, překročilo zemědělství ve 20. letech 20. století svou předválečnou úroveň, co se týče výnosnosti.⁶ Výsledek počátků sovětské kolektivizace můžeme sledovat na přelomu 30. a 40. let 20. století kdy, jak uvádí oficiální sovětské publikace, byly hektarové výnosy nižší než v roce 1913.⁷

Po ekonomické stránce znamenala kolektivizace v SSSR hospodářský rozvrat a chaos. Kolektivizace probíhající v letech 1929–1933 stála podle některých ruských autorů až 15 miliónů lidských životů. Když to nešlo po dobrém, tak to šlo po zlém,

⁴ RYCHLÍK, Jan: *Kolektivizace ve střední a východní Evropě*. In: BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (ed.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. Praha 2008, s. 13–29. Srov. Zabírání půdy bylo namířeno na velké statkáře a vlastníky z řad šlechty, zatímco novým zájemcům byly přidělovány nové pozemky k užívání prostřednictvím místních rolnických komisí. In: NEDVĚDICKÝ, Kamil: *Role práva v procesu likvidace selského stavu*. In: ROKOSKÝ, Jaroslav – SVOBODA, Libor (ed.): *Kolektivizace v Československu*. Praha 2013, s. 9–22.

⁵ NEP umožňovala obnovení částečných tržních vztahů, a zároveň NEP ukázala, že v Rusku žije dost velkých a středních rolníků, kteří díky výnosům z jim svěřeným pozemkům vystačí uživit nejen své rodiny, ale navíc jsou schopni zásobovat i širší trh. In: RYCHLÍK, Jan: *Kolektivizace ve střední a východní Evropě*. In: BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (ed.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, s. 15.

⁶ Tamtéž.

⁷ Tamtéž, s. 16.

a to znamenalo potlačování rolnických povstání armádou. Státisíce kulaků nebo i menších rolníků, kteří byli smyšleně za kulaky označeni, bylo s celými rodinami transportováno do odlehlých sibiřských a kazachstánských táborů, kde je čekala smrt v nelidských podmínkách. Existují svědectví o tisících, ba desetitisících lidí, jenž byli zahrnutí do bažin, která je pohltila.⁸ Na Ukrajině vyvolala násilná kolektivizace, spojená se zabavováním veškerého majetku včetně osiva v letech 1932-33, hladomor.⁹ Ruský venkov byl zdecimován, města na tom byla podobně z toho důvodu, že je venkov nezládal po celou dobu kolektivizace zásobovat potravinami. Po skončení druhé světové války byl Sovětský svaz po několik desetiletí největším importérem obilí na světě, dokonce v jistých letech dovoz činil až 50 milionů tun.¹⁰

O dobrovolnosti vstupu do kolchozu v sovětských podmínkách nelze vůbec mluvit. Předkládám jednoduchý důkaz o nemožnosti dobrovolného rozhodnutí o vstupu. V případě, že by se našel někdo, kdo by nevstoupil „dobrovolně“ do kolchozu,¹¹ muselo by pro něj stranické vedení přeci vytvořit určitou alternativu. S ničím takovým ale komunisté nepočítali. Naopak si dali za cíl seskupit veškeré rolníky do zmíněných kolchozů, a tím zamezit soukromému způsobu obdělávání půdy.¹² Soukromé vlastnictví je základním lidským právem, kterého se nikdo dobrovolně a bez vážné příčiny nevzdá. Závěrem lze říci, že „dobrovolnými metodami“ by kolektivizace vůbec nebyla proveditelná. Nedostatek potravin, jak už jsem zmínil, vedl obyvatele vesnic především na Ukrajině ke stěhování se do měst, kde bylo snadnější opatřit si jídlo. Na tuto migrační atmosféru reagovaly úřady tak, že přestaly vydávat tzv. vnitřní pasy.¹³

Podle sovětského vzoru byla kolektivizace řízena nepochybně na všech nově obsazených územích. Po získání poloviny Polska v září roku 1939 byla provedena urychlená pozemková reforma, v jejíž rámci byla půda „tradičně“ vyvlastněna od polských kolonistů, kteří se usídlovali na ukrajinských a běloruských územích

⁸ Blíže VÁCLAVŮ, Antonín: *Ke sporům o zemědělské družstevnictví a kolektivizaci v Československu*. Praha 1999, s. 19.

⁹ RYCHLÍK, Jan: *Kolektivizace ve střední a východní Evropě*. In: BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (ed.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, s. 16.

¹⁰ VÁCLAVŮ, Antonín: *Ke sporům o zemědělské družstevnictví a kolektivizaci v Československu*, s. 19.

¹¹ Kolchoz (kolektivnoje chozjastvo) = kolektivní hospodářství.

¹² RYCHLÍK, Jan: *Kolektivizace ve střední a východní Evropě*. In: BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (ed.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, s. 13–29.

¹³ Vnitřní pasy sloužily k administrativní kontrole obyvatelstva v carském Rusku, kdy se bez pasu nemohl žádný občan přestěhovat, a tudíž získat zaměstnání či potravinové přiděly. In: RYCHLÍK, Jan: *Kolektivizace ve střední a východní Evropě*. In: BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (ed.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, s. 17.

v meziválečném období. Pozemky byly přiděleny ukrajinským a běloruským rolníkům s tím, že se počítalo se započítáním kampaně pro vznik kolchozů. Ovšem díky vstupu SSSR do druhé světové války se nezdařilo do takové míry přebudovat polské zemědělství na kolchoznické. V roce 1941 ve východní části Polska, která nově spadala do Ukrajinské sovětské socialistické republiky, obhospodařovaly kolchozy pouhých 13 % zemědělské půdy z celkové výměry. K rozvinutí kolektivizace nedošlo ani v pobaltských republikách, v souvislosti s vpádem německých vojsk.¹⁴

Co se nepodařilo před válkou, se dařilo rozvíjet po válce. Nedá se říci, že by kolektivizace měla pouze jednu vlnu či etapu, ve které se rozhodnou všichni pro kolektivní hospodářství a tím by byla otázka kolektivizace jednou provždy uzavřena. Na územích pod sférou vlivu komunistického Sovětského svazu se postupně opět objevovala myšlenka zavedení kolchozů. K návratu ke kolektivizaci došlo nejprve v SSSR, krátce po vyhnání německých vojsk. O nové vlně kolektivizace na Ukrajině se dá mluvit v roce 1947. O rok později následovala vlna kolchoznictví v pobaltských státech. Již roku 1949 byla zahájena další etapa násilné kolektivizace, která byla doprovázená masovými deportacemi rolníků na Sibiř a do Kazachstánu. Rok 1953 bývá považován za rok ukončení kolektivizace.¹⁵

Obecně lze u všech zemí východního bloku sledovat podobné kroky vedoucí k řešení poválečné rolnické otázky směřující k nucené kolektivizaci. V první řadě byla provedena pozemková reforma, jejíž cílem bylo zabrat majetek bohatým rolníkům, označovaným hanlivě jako „kulaci“ a přerozdělit jejich pozemky drobným rolníkům, což vedlo k rozdrobení zemědělských ploch. K parcelaci došlo jednoduše stanovením maximální výměry půdy, kterou mohl vlastnit či využívat jeden rolník, jeho rodina. V Albánii byla stanovena výše na 7 ha, v Maďarsku na 114 ha, v Polsku na 50 ha, v Bulharsku na 20 ha, v Jugoslávii na 25-35 ha. Reforma sledovala dva záměry zároveň. Narušila vlastnictví velkostatkářů a velkých rolníků, čímž došlo k oslabení jejich moci a nadřazenosti nad ostatními zemědělci na vsích, ale zároveň reforma měla za cíl získat komunistům politickou podporu od bezzemků i malorolníků.¹⁶

Kapitolu uzavírám porovnáním progresu kolektivizování. Na počátku 50. let v Polsku bylo v rukou státních statků asi 12 % zemědělské plochy, což je srovnatelné

¹⁴ RYCHLÍK, Jan: *Kolektivizace ve střední a východní Evropě*. In: BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (ed.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, s. 13–29.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ Tamtéž.

s vývojem v Československu a Maďarsku. Jenže v Polsku bylo kolektivizováno v roce 1952 pouze 5 %, zato v Maďarsku 25 % a v Československu 34 %. Vrcholu kolektivizace dosáhlo Polsko v roce 1955, kdy dosahovalo hodnoty 11 %, zatímco v Maďarsku a Československu to bylo ve srovnání 22 % a 29 %. V čele žebříčku stálo Bulharsko s 61 %, Rumunsko dosáhlo pozice před Polskem se 13 % a v NDR byla kolektivizace dosažena na 20 %. Vina na pomalém tempu polské kolektivizace byla pokládána nedostatečné angažovanosti velké části vedení státu.¹⁷

3. Tradice družstevnictví do nástupu komunistického režimu

Myšlenku zemědělského družstevnictví znali naši předkové na českém venkově od konce 19. st. Rolníci se sdružovali kvůli službám a pomoci, které družstva nabízela. Dobrovolným zakládáním mělo dojít ke snížení výrobních nákladů a ke zvýšení konkurenceschopnosti výrobků na trhu. Důležitým faktorem pro různé druhy družstev byla družstva úvěrní – záložny, kampfeličky, Raiffeisenky, jež nabízely levnější úvěry na nákup půdy a dobytka. Družstva nákupní a prodejní zase obstarávala pro členy společným nákupem hospodářské potřeby jako umělá hnojiva, zušlechtěná osiva, krmiva nebo stroje. Rozkvět byl přerušen 1. světovou válkou. Významnou roli hrála před válkou agrární strana v oživení hospodaření. Na sklonku první republiky se počet zemědělských družstev vyšplhal na 11 673, z čehož téměř polovina připadla na úvěrní družstva s neomezeným ručením – kampfeličky, Raiffeisenky.¹⁸

Družstevnictví zažilo v prvních poválečných letech značný rozmach. Statistiky uvádí pro rok 1946 na 2 683 družstev, o rok později hodnota činí 5 725 neúvěrních zemědělských družstev a ostatních 2 727. V říjnu roku 1947 dosáhl počet družstev přes 12 tisíc a dále rostl. V těchto družstvech bylo organizováno 81 % všech rolníků, zbylých 19 % uvádělo jiná povolání.¹⁹ Můžeme sledovat nesmírný propad družstev, způsobený válečnou atmosférou 2. světové války. Avšak ani tato další válka

¹⁷ SWAIN, Nigel: *Typologie východoevropských podob kolektivizace*. In: BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (ed.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, s. 30–59.

¹⁸ ROKOSKÝ, Jaroslav: *Mezi hrdostí a zoufalstvím. Odpor proti násilné kolektivizaci*. In: ROKOSKÝ, Jaroslav – SVOBODA, Libor (ed.): *Kolektivizace v Československu*, s. 181–204.

¹⁹ KAPLAN, Karel: *Proměny české společnosti (1948-1960)*. 2. část. *Venkov*. Praha 2007, s. 154.

nezastavila rolníky v tom, aby společně využívali předválečných výhod plynoucích ze seskupení v družstvech.

S pozdějším nástupem komunistů k moci a jejich zavedením kopie sovětského centrálně administrativního systému řízení do zemědělství už nelze mluvit o družstevnictví v pravém slova smyslu, ve skutečnosti se od kolektivizace zásadně liší. Při združstevňování vznikají samostatné a samosprávné organizace, které pracují v podmínkách tržního hospodářství, a družstva skutečně hospodaří, a ne pouze vyrábějí.²⁰ O tradici družstevnictví v Československu se opírala komunistická vláda a hájila tím zakládání JZD jako nejvýhodnější formu zemědělské výroby. Ovšem byl zřetelný rozdíl mezi družstvem západního (demokratického) typu a družstvem východního (sovětského) typu. Družstvo východního, kolchozního typu dále rozepisovat nemusím. Představu o něm jsem vyobrazil dostatečně výše.

Mezi hlavní znaky skutečného družstevnictví, v pravém významu, patří především faktor dobrovolné organizace, do které jednatel vstupuje a z ní vystupuje volně bez jakýchkoliv následků a postihů. Jinak je tomu u sovětských kolchozů, kde pod nátlakem a zesilujícím se ztěžováním soukromého podnikání v zemědělství byli mnozí ochotni přistoupit na snesitelnější podmínky, a to vstupem do JZD. S družstevnictvím jde ruku v ruce princip samosprávy, tedy samostatné rozhodování, hospodářské manévrování. Naopak v kolchozech nemůžeme přehlédnout centrální řízení, které určuje výrobní plány, ceny prodeje i nákupů, stanovuje podmínky a zasahuje do vnitřních záležitostí.²¹

V poslední řadě jde u družstva o samosprávu, která se jeví těžkopádnou, protože z podstaty věci vyžaduje souhlas všech spoluvlastníků. A zde je kámen úrazu. Za úspěchem výrobního družstva stojí operativnost, rozhodnost, vůle přijmout riziko podnikání, investovat a rozvíjet výrobu podle potřeby. To je ale složité a zdlouhavé, počítáme-li s tím, že k rozhodování je třeba většiny, ne-li všech členů družstva.²²

²⁰ BUREŠOVÁ, Jana: *Problematika výzkumu dějin kolektivizace v Československu a v České republice*. In: ROKOSKÝ, Jaroslav – SVOBODA, Libor (ed.): *Kolektivizace v Československu*, s. 23–32.

²¹ BUREŠOVÁ, Jana: *Kolektivizace jako destrukční proces v životě venkova*. In: BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (ed.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*, s. 112-3.

²² VÁCLAVŮ, Antonín: *Ke sporům o zemědělské družstevnictví a kolektivizaci v Československu*, s. 59.

4. Cesta ke kolektivizaci v poválečném Československu

4. 1. Zánik agrární strany

Obdobný osud, jako výše zmíněné země střední a východní Evropy, potkal také Československo. Po válce bylo na pořadu dne řešení obnovy poválečného zemědělství, které mnoho utrpělo. Československo stálo před zcela novou situací, ve které byly opuštěny usedlosti po vyhnaných a vystěhovaných Němcích především ze Sudet, ale i Maďarů na jihu Slovenska. KSČ přebrala vedoucí úlohu ve vedení obnoveného státu, již však bez Podkarpatské Rusi, kterou Československo bylo nuceno přenechat SSSR. Komunistická strana prosadila zákaz agrární strany a převzala ministerstvo zemědělství. Rozpuštění a zákaz fungování stran se dotkl také bývalé Kramářovy strany národně demokratické a strany živnostenské, na Slovensku pak bývalá Hlinkova strana ľudová.²³

Zákaz agrární strany byl motivován obviněním straníků ze spolupráce s německými okupanty. Opak byl ale pravdou. Mezi prvními zatčenými po okupaci Československa byl bývalý ministr zemědělství dr. Josef Zadina, který strávil pět let v koncentračním táboře, dále byli za heydrichiády popraveni generální tajemník agrární strany Ing. Jindřich Žilka, 45 úředníků ministerstva zemědělství, kteří spadali pod agrární stranu. Zatčení se nevyhnulo ani předsedovi strany Rudolfu Beranovi, spolu s ním bylo uvězněno na 123 úředníků. Falešná argumentace o velezrádných aktivitách, využitá komunistickou stranou, vedla právě k onomu zakázání činnosti strany. Sám Rudolf Beran byl dokonce v roce 1946 odsouzen národním soudem za zradu národa a kolaboraci na dlouhých 20 let. Na agrární stranu pohlíželi komunisté jako na „velezrádného“ viníka, odpovědného za mnichovský diktát, avšak ve skutečnosti „spoluviníky“ se staly všechny koaliční strany, včetně prezidenta dr. Edvarda Beneše. Podobné odstranění vlivu agrárních hnutí a zemědělských stran vidíme i u jihovýchodních evropských států, např. v Bulharsku, Rumunsku, Maďarsku.²⁴

²³ BERANOVÁ, Magdalena – KUBAČÁK, Antonín: *Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě*. Praha 2010, s. 373.

²⁴ Tamtéž, s. 373-4.

4. 2. Vliv KSČ

Rostoucí mocenský vliv komunistické strany se odrazil v květnových parlamentních volbách v roce 1946. Komunisté vyšli z voleb jako nejsilnější strana s celorepublikovým průměrem 40,17 % hlasů. Nadprůměrných, až 60% hodnot bylo dosaženo v pohraničních oblastech, ve kterých nově přichází do jisté míry vděčili komunistickému programu za obdrženou půdu. S porážkou se KSČ musela vyrovnat na Slovensku, kde většina voličů vkládala svou důvěru v Demokratickou stranu. Podpora 40 % obyvatel KSČ nestačila, a nastartovala „boj za získání většiny národa“. Nutnou podporu ze strany zemědělců vyjádřil předseda strany Klement Gottwald na květnovém zasedání ÚV KSČ slovy: „*Venkov je těžiště našeho zápasu za většinu národa. Většina dělnické třídy jde za námi. Získat většinu národa znamená získat ještě více rolníků...*“²⁵

Na tuto pobídku jistě navázal tehdejší ministr zemědělství Július Ďuriš,²⁶ který využil vítězství ve volbách a v masovém nákladu vydal návrhy tzv. šesti Ďurišových zákonů, které měly posloužit k politickému ovlivnění zemědělské veřejnosti ještě dříve, než byly samotné projednávány ve vládě a v Ústavodárném národním shromáždění. Ministerstvo zemědělství navrhovalo vydat soubor následujících zákonů: 1. *Zákon o revizi pozemkové reformy, provedené podle zákona záborového a právních předpisů jej provádějících.* 2. *Zákon o technicko-hospodářských úpravách pozemků (scelovací zákon).* 3. *Zákon o myslivosti.* 4. *Zákon o zaknihování přídelů ze zkonfiskovaného a jiného zemědělského majetku a o zajištění úhrad za přidělený majetek.* 5. *Zákon o zajištění zemědělského výrobního plánu.* 6. *Zákon o úpravě dělení zemědělských podniků v pozůstalostním řízení a o zamezení drobení zemědělské půdy.*²⁷

Na návrhy „šesti Ďurišových zákonů“ navazoval tzv. Hradecký program, který byl vyhlášen ministrem v dubnu roku 1946 na několikatisícovém shromáždění sedláků a rolníků v Hradci Králové. Program se snažil získat podporu především malých a středních rolníků bez rozdílů na minulou stranickou příslušnost. Objevují se zde náměty ministerstva zemědělství k řešení těchto hlavních bodů: 1. *Konečné vyřešení otázky půdy.* 2. *Příděl lesů.* 3. *Odstranění disparity mezi cenami průmyslových*

²⁵ PERNES, Jiří: *Proměny myšlenky kolektivizace zemědělství v politice KSČ po únoru 1948.* In: ROKOSKÝ, Jaroslav – SVOBODA, Libor (ed.): *Kolektivizace v Československu*, s. 33–46.

²⁶ Július Ďuriš (1904–1986), člen ÚV KSČ 1945–1963, ministr zemědělství 1945–1951, ministr financí 1953–1963. In: JECH, Karel: *Soumrak selského stavu 1945–1960.* Praha 2001, s. 12.

²⁷ Tamtéž.

a zemědělských výrobků. 4. Reorganizace distribuce. 5. Výstavba družstevnictví. 6. Cukrovarský průmysl. 7. Rolnické pojištění. 8. Zemědělský úvěr. 9. Jednotná zemědělská daň. 10. Mechanizace zemědělství. 11. Opatření v zájmu zemědělských žen a zemědělské mládeže. 12. Zlepšení živočišné výroby. 13. Zahradnictví. 14. Rybářský zákon. 15. Výstavba území bývalých německých vojenských cvičišť. 16. Hospodářská výstava v roce 1948. 17. Uzákonění Jednotného svazu českých zemědělců a Svazu slovenských rolníků.²⁸

V tomto odstavci bych se rád dotknul asi nejvýznamnějšího právního předpisu, který předznamenával kolektivizační tendence. Jednalo se o zákon č. 55/1947 Sb., o pomoci rolníkům při uskutečňování zemědělského výrobního plánu, mimochodem součást jednoho z šesti tzv. Ďurišových zákonů. Podstatou tohoto zákona bylo svolení „vesnickým boháčům odejmout z jejich dispozice neplně využitě stavby jako stodoly, stáje apod. a výrobní prostředky, aby jich v zájmu veřejném bylo plně využito“²⁹ Obsahem uvedeného zákona byla snaha upevnění organizace zemědělství ze strany státu a to pomocí existence příslušných úřadů a orgánů veřejné správy, jenž usilovaly o dostatečné množství pracovních sil, o dostatečné množství zemědělských strojů apod. Dále zákon umožňoval místnímu národnímu výboru dát, úmyslně neobdělanou půdu nebo jen její část, na dobu tří let do povinného pachtu jinému zemědělci, nebo mohl MNV zřídit výpomoc.³⁰

4. 3. Hierarchie správy / „samosprávy“ v zemědělství

Na tomto místě přiblížím roli národních výborů v otázkách zemědělství. Národní výbory se staly základem státní moci hned po skončení války. Ovšemže byly prosazené moskevským vedením KSČ. Národní výbory podléhaly ministerstvu vnitra, které získala po válce komunistická strana a spolu s resortem zemědělství získala veškerý přehled o dění na venkově a měla tak pod dohledem i zemědělce. Rozhodující slovo v MNV mělo plénum, jeho rada připravovala návrhy pro plénum a vykonávala schválená rozhodnutí. Předseda MNV měl obvykle silné postavení, a to i při rozhodování v zemědělských otázkách. O zemědělskou stránku se staral zpravidla zemědělský referent, který sledoval a zajišťoval zemědělskou výrobu v okruhu

²⁸ JECH, Karel: *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha 2008, s. 51–53.

²⁹ HRABA, Zdeněk: *Kolektivizace a transformace československého a českého zemědělství v letech 1945–2004. Právně normativní pohled*. Praha 2013, s. 37.

³⁰ Tamtéž, s. 37-38.

působnosti. Tentýž referent předsedal zemědělské komisi či komisi pro zemědělské plánování při národním výboru.³¹

Hlavním úkolem ONV bylo zabezpečení hladkého rozvoje zemědělské výroby po všech stránkách na okresní úrovni. ONV rozepisoval jednotlivým obcím výrobní plány, vedl evidenci o stavu zemědělských usedlostí. Svým dílem se podílel při zakládání strojních stanic. Struktura uvnitř byla shodná i co se týče zemědělského referenta. Nejvýše stály Zemské národní výbory, zřízené v Praze, Brně a Moravské Ostravě. Sloužily především jako odvolávací instance při provádění pozemkové reformy. Zabezpečovaly ve spolupráci s ministerstvem zemědělství řízení a rozvoj zemědělského družstevnictví.³²

Po válce, se zánikem kolaborantského Svazu zemědělství a lesnictví pro Čechy a Moravu a také agrární strany, vyvstala myšlenka vybudování zájmové organizace pro zemědělce založené na demokratických principech. Vznikl tak k nelibosti KSČ Jednotný svaz českých zemědělců. Pilíři svazu byla místní a okresní sdružení, která začala svou činnost od roku 1946. Na vrcholu stála Ústřední rada zemědělců, jež podléhala dozoru vlády. Sdružení řídila organizaci odborového zemědělského hnutí, aby byla zemědělcům zajištěna spravedlivá odměna za práci a starala se také o jejich kulturní život. Zástupci svazu se spolupodíleli na vytváření a realizaci zákonů a nařízení týkajících se zemědělství. Svaz dále spolupracoval s ministerstvem zemědělství a národními výbory při uskutečňování dvouletky a stanovení dodávek zemědělských výrobků. Zpočátku byl ve svazu vliv KSČ zanedbatelný, což si strana zajisté nemohla nechat líbit, neboť půl miliónů členů už bylo velké sousto. V roce 1948 došlo k výměně na postu předsedy přípravného výboru, do jehož čela se dostal Josef Nepomucký, pozdější ministr zemědělství. Ke konci téhož roku se začínala činnost svazu rozpadat, poněvadž mu byla vyčítána špatná politická práce a nedůsledný postup proti vesnickým boháčům. V roce 1950 došlo k jeho zrušení.³³

Se vznikem krajského uspořádání v roce 1949 plnily nově vybudované KNV i funkci prodloužené ruky ministerstva zemědělství. Určovaly koncepci rozvoje kraje v oblasti hospodářství, kultury, zdravotnických a sociálních záležitostí.³⁴ Jejich úkolem bylo zastřešení ONV, kterým předávaly pokyny shůry. Při ONV působily

³¹ BERANOVÁ, Magdalena – KUBAČÁK, Antonín: *Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě*, s. 373–6.

³² Tamtéž, s. 376.

³³ Tamtéž, s. 377.

³⁴ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan: *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. Praha 2005, s. 454.

různé komise pro rozvoj zemědělské výroby. Největší pole působnosti měly ale MNV, které při zakládání JZD hrály velkou roli.³⁵

4. 4. Po únorovém převratu 1948

Výše uvedené návrhy prezentované ministrem zemědělství Ďurišem nepopíratelně zvyšovaly oblibu KSČ na venkově, protože se přikláněla na stranu drobného rolníka v jeho boji proti velkostatkářům. V předúnorové době ještě existovalo zhruba 14 tisíc velkostatků, které obhospodařovaly cca 20 % veškeré zemědělské půdy.³⁶ To rozhodně nebyla zanedbatelná rozloha a KSČ ve své snaze kontrolovat a řídit co největší procento zemědělské výroby poukazovala na novou úpravu pozemkové reformy, nemohla již dále vyčkávat, a proto propagovala zavedení nejvyšší maximální výměry. Stanovení přijatelné horní hranice vlastnictví půdy, jež mohla vlastnit jedna osoba nebo rodina, mělo v nastalých poměrech poskytnout určitou právní jistotu menšímu a střednímu rolnictvu a zároveň uklidnit majetnější sedláky, že do budoucna nepřijdou o svůj majetek, který dědili rodem.³⁷

Komunisté se během únorového převratu mohli těšit z podpory jak od dělníků, obyvatel ve městech, tak i od masy zemědělců. Na straně zemědělců, během sjezdu rolnických komisí 28. a 29. února 1948, stál K. Gottwald, který je v průběhu ubezpečoval, že v Československu se kolchozy zakládat nebudou. Své stanovisko ještě zopakoval veřejně několikrát. Uvedu konkrétní příklad: *„Jednoduše nechceme, aby vám už nikdo nikdy nemohl lhát o tom, že se u nás budou dělat kolchozy. Napříště pamatujte, že každý, kdo k vám přijde s takovým šuškaním na vesnici, patří k záškodníkům a rozvratníkům, které jsme právě z našeho veřejného života vyhnali, a žeňte ho také svinským krokem!“*³⁸

Na konci června 1948 ovlivnila další vývoj rezoluce Informačního byra komunistických stran o Jugoslávii, kde byla obviněna Komunistická strana Jugoslávie ze zrady Sovětského svazu mimo jiné i za špatnou zemědělskou politiku, která vedoucí úlohu jugoslávské společnosti kladla na rolnictvo a nikoli na dělnictvo podle marxisticko-leninské teorie. Tato rezoluce významně zasáhla vedení KSČ, které bylo

³⁵ BERANOVÁ, Magdalena – KUBAČÁK, Antonín: *Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě*, s. 394–5.

³⁶ PERNES, Jiří: *Proměny myšlenky kolektivizace zemědělství v politice KSČ po únoru 1948*. In: ROKOSKÝ, Jaroslav – SVOBODA, Libor (ed.): *Kolektivizace v Československu*, s. 33–46.

³⁷ JECH, Karel: *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, s. 53.

³⁸ KAPLAN, Karel. *Proměny české společnosti (1948-1960)*, s. 139.

nyní nuceno se otázkou kolektivizace zemědělství zabývat, ačkoliv do této doby ji rozhodně odmítalo.³⁹

Docela výstižně to uvedl v průběhu jednání předsednictva ÚV KSČ 28. června 1948 ministr zemědělství Július Ďuriš, který řekl: „*Bude to těžké, aby titíž lidé, kteří prohlašovali, že nebude u nás kolektivizace, nyní prohlašovali kolektivizaci*“.⁴⁰ Obsahem této i následujících schůzí bylo ujasnění si správnosti zemědělské politiky. Předsednictvo se zpočátku nemohlo jen tak zčistajasna zabývat otázkou kolektivizace jako prioritní, ale spíše ji zařadit do programu schůzí jako neodkladnou. K odůvodnění významu kolektivizace pro veřejnost byla skeptická také členka ÚV KSČ Marie Švermová, která se v říjnu vyjádřila: „*Pojem kolektivizace je u nás strašákem. Říkali jsme, že u nás kolchozy nebudou. To je pro nás nejtěžším oříškem*“.⁴¹

O necelé tři měsíce dříve, v červenci, ujišťoval prezident K. Gottwald rolníky ohledně kolektivizace, že si mohou být jistí, že proti jejich vůli a bez jejich vědomí se nic nestane. Při této příležitosti se vyjádřil: „*Půdu vám zkrátka a dobře nikdo brát nebude*“.⁴² Na konci toho samého měsíce ubezpečoval kolínskou delegaci zemědělců ministr Ďuriš: „*Nedejte se strašit šeptandou o kolchozech...*“, a uzavřel slovy: „*U nás jedinou cestou je zlepšení výroby. Musíme si u nás vymýšlet nové uspořádání, nové ulehčení, ale vše podle našich potřeb*...“⁴² Z těchto obou vyjádření představitelů předsednictva ÚV KSČ vyplývá veřejnosti určitá naděje, která se schovává za slovy: „*půdu vám nikdo brát nebude*“ a „*vymyslíme nový způsob*“.⁴³ Těmito slovy se měli komunističtí představitelé distancovat od sovětského „vzoru“, který se však ve skutečnosti na československém zemědělství později značně otiskl. Zde je možné vidět určitou podřízenost Československa a dalších satelitních států východního bloku politice Sovětského svazu, která dohlíží na kroky jednotlivých vlád.⁴³

K podobné kontrole jako v Jugoslávii došlo i u nás, a to již na počátku dubna roku 1948, tedy pouhý měsíc po komunistickém převratu, kdy byl do Moskvy odeslán materiál s názvem: „*O některých chybách komunistické strany Československa*“.⁴⁴ V SSSR z tohoto materiálu vyvodili následující: Vedení KSČ se omezuje na provádění

³⁹ PERNES, Jiří: *Proměny myšlenky kolektivizace zemědělství v politice KSČ po únoru 1948*. In: ROKOSKÝ, Jaroslav – SVOBODA, Libor (ed.): *Kolektivizace v Československu*, s. 33–46.

⁴⁰ Tamtéž, s. 35.

⁴¹ PERNES, Jiří: *Proměny myšlenky kolektivizace zemědělství v politice KSČ po únoru 1948*. In: ROKOSKÝ, Jaroslav – SVOBODA, Libor (ed.): *Kolektivizace v Československu*, s. 35–36.

⁴² VÁCLAVŮ, Antonín: *Ke sporům o zemědělské družstevnictví a kolektivizaci v Československu*, s. 43.

⁴³ PERNES, Jiří: *Proměny myšlenky kolektivizace zemědělství v politice KSČ po únoru 1948*. In: ROKOSKÝ, Jaroslav – SVOBODA, Libor (ed.): *Kolektivizace v Československu*, s. 36–37.

dílčích opatření, nemá zpracovaný přesný agrární program, připouští šíření nebezpečného nadšení z výsledků dílčích a kompromisních úspěchů agrární politiky, což vede k chybám v předpokladech, že bude pro stranu získána většina rolnictva. Sovětští komunisté zajisté předali svá stanoviska a nespokojenost s budováním „vlastní cesty“ a s lhostejným třídním bojem na vesnici svým československým protějškům.⁴⁴

Do tohoto zoufalého období, myšleno od jara, kdy bylo československé zemědělství pod drobnohledem SSSR, po konec léta, kde nastal zlom v otázce kolektivizace a boje s vesnickými boháči, vstoupila květnová ústava, tzv. „Ústava 9. května“. Ústava deklarovala základní zásady hospodářské soustavy Československé republiky i důrazem na vlastnictví půdy: „*půda patří tomu, kdo na ní pracuje*“. O lidových družstvech se Ústava vyjadřuje v ustanovení § 157, které v odstavci 1 stanovilo, že „*lidová družstva jsou sdružení pracujících k společné činnosti, jejímž účelem je zvýšit životní úroveň členů i ostatního pracujícího lidu, nikoli však dosáhnout co nejvyššího zisku z vloženého kapitálu*“.⁴⁵ Ústava zaručovala v §159 výměru 50 ha půdy, jako maximální možnou hodnotu pro soukromé vlastnictví zemědělců, kteří na ní sami pracují, avšak další podrobnosti jsou přenechány, aby je stanovil zákon. V následujícím paragrafu stanovuje ustanovení, že „*stát řídí za účasti rolnictva zemědělskou politiku tak, aby se postupně zvyšovala výrobně technická úroveň vesnice a vyrovnával sociální a kulturní rozdíl mezi městem a venkovem*“.⁴⁶

Nepochybně významnou úlohu v nastínění přípravy kolektivizace sehrála Gottwaldova cesta do SSSR v září 1948 a jeho setkání se Stalinem na Krymu. Podrobnosti setkání prezidenta ČSR s generálním tajemníkem SSSR nejsou známy, známé jsou však Gottwaldova slova pronesená na Krymu, že „*o kolchozech nebudeme mluvit, že je budeme dělat. Likvidovat staré formy. On s tím souhlasil*“⁴⁷ Představenstvo ÚV KSČ stále ještě nemělo úplnou představu o tom, jak zrealizovat „vlastní cestu“, aniž by odporovalo sovětským rezolucím. Na říjnovém jednání vytyčil ministr zemědělství Ďuriš tři hlavní úkoly: *1. omezování kapitalistických živlů na vsi*

⁴⁴ PERNES, Jiří: *Proměny myšlenky kolektivizace zemědělství v politice KSČ po únoru 1948*. In: ROKOSKÝ, Jaroslav – SVOBODA, Libor (ed.): *Kolektivizace v Československu*, s. 36-37.

⁴⁵ HRABA, Zdeněk: *Kolektivizace a transformace československého a českého zemědělství v letech 1945–2004. Právně normativní pohled*, s. 66.

⁴⁶ Ústavní zákon 150/1948 Sb. ze dne 9. května 1948. In: www.totalita.cz/txt/txt_zakon_1948-150.pdf [cit. 8. 3. 2018].

⁴⁷ PERNES, Jiří: *Proměny myšlenky kolektivizace zemědělství v politice KSČ po únoru 1948*. In: ROKOSKÝ, Jaroslav – SVOBODA, Libor (ed.): *Kolektivizace v Československu*, s. 37-40.

*a zabránění vzniku nových vesnických kapitalistů, 2. postupné přebudování zemědělské malovýroby v socialistickou velkovýrobu, pod čímž se skrývala právě kolektivizace československého zemědělství, 3. souběžné budování socialistické velkovýroby na státních statcích, z nichž se měla stát vzorová hospodářství.*⁴⁸

Ještě čerstvá Ústava 9. května zaručovala soukromé vlastnictví půdy jednotlivci, spoluvlastníkům či společně hospodařící rodině až do 50 ha. Tato záruka však začala být již od druhé poloviny roku 1948 hrubě porušována. Ministr Ďuriš nezůstal pozadu v boji s „omezováním kapitalistických živlů na vsi“ a sám poskytnul pragmatický návod k obejití právních záruk dokonce za přítomnosti ostatních členů představenstva ÚV KSČ, mezi nimiž byli i ústavní činitelé povinni dbát o dodržování ústavy, zákonů a jiných právních předpisů. Návod byl uveden slovy: *„Říkáme, že v tomto případě nemusíme ústavu měnit, ale mámě možnost, aby sami rolníci porušovali ústavu. Například neplní dodávky a my můžeme na ně uvalit sankce. Když neplní dodávky, můžeme zvýšit splátky nebo odejmout příděl.*“⁴⁹

Domnívám se, že přesnou představu o tom, o kom se mluví jako o „kulakovi“ či „vesnickém boháči“, nemělo ani představenstvo ÚV KSČ. Doložím to slovy Václava Sovy, jenž na schůzi širšího představenstva ÚV KSČ, 14. října 1948 uvádí, že: *„Naši soudruzi si dosud nedovedou jasně formulovat pojem kulaka, který má být z rozhodování na vesnici vytlačen. Pro venkovského člověka nemusíme formulovat, kdo je to kulak. Na vesnici si to dovedou ohodnotit sami. Je to třídní nepřítel. Musíme dnes označit kulaka s jiných hledisek. Ve formě zákonů a předpisů, které nyní vycházejí, je jasná diferenciacce. ... Kdo neplní kontingenty a ten, kdo má více než 20 ha, je kulak. Zezdola nám říkají, že není možno nechat hranici 20 ha, protože jsou tu například řepaři, kteří jsou již velmi bohatí při mnohem menší výměře půdy. Také kontingent není spolehlivé měřítko. Nelze spolehlivě odhadnout, jaké mají být kontingenty.*“⁵⁰ Toto je doklad i toho, že se československé vedení těžko vyrovnávalo s direktivou z Moskvy.

V Ústavě se zcela logicky nemohlo ještě psát o jednotných zemědělských družstvech, protože na jaře roku 1948 nebylo o JZD vůbec rozhodnuto. Z návrhu ministra zemědělství na vybudování jednotných místních družstev vyplývá fakt, že

⁴⁸ PERNES, Jiří: *Proměny myšlenky kolektivizace zemědělství v politice KSČ po únoru 1948*. In: ROKOSKÝ, Jaroslav – SVOBODA, Libor (ed.): *Kolektivizace v Československu*, s. 38.

⁴⁹ JECH, Karel: *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, s. 62.

⁵⁰ KAPLAN, Karel: *Proměny české společnosti (1948-1960)*. Příloha 1: Zápis ze schůze širšího předsednictva ÚV KSČ, konané dne 14. října 1948.

ještě ani v prosinci 1948 nebylo na politické scéně plně rozhodnuto zřizovat JZD. Naopak se čím dál více debatovalo o vzniku tzv. jednotných vesnických družstev, která měla nahradit na vesnici všechny dosavadní typy družstev. Tato koncepce nebyla přijata, neboť sledovala doktrínu boje proti vesnickým boháčům, kterým byl vstup do družstva zamítnut, a navíc by každý člen měl mít stejný podíl bez ohledu na výměru půdy.⁵¹

4. 5. Zákon o JZD

Zemědělské problematice se od podzimu roku 1948 věnovalo stále více pozornosti. Svědčí o tom fakt, že vedení KSČ rozhodlo o vytvoření samostatného zemědělského oddělení sekretariátu ÚV KSČ a 29. listopadu 1948 schválilo vznik Ústředí pro mechanizaci zemědělské výroby, které mělo na starosti rozdělování zemědělských strojů zemědělským závodům. Přednostní právo pro zásobování stroji měly samozřejmě státní strojní stanice. Navíc měly pravomoc disponovat všemi možnými stroji, které se do jejich vlastnictví mohly později dostávat díky zákonu, který umožňoval zabavování strojů soukromníkům za zlomek ceny nebo i úplně zadarmo.⁵²

Ještě během prosince se debatovalo o podobách nového zemědělského systému velmi rezervovaně, aby se neuspěchaly ty záležitosti, které by poté mohly mít fatální dopady. Ministerstvo zemědělství mělo plné ruce práce. S určitým návrhem zákona o jednotném zemědělském družstvu přistoupilo na jednání předsednictva ÚV KSČ 24. ledna 1949. V úvodu se ujal slova A. Zápotocký, kterému vadilo vydávání stanov družstva ministerstvem zemědělství, které návrh zákona připravilo. Pokračoval, že je velmi důležité zdůraznit otázku dobrovolnosti, aby družstva vyzněla jako dobrovolná organizace, která mají právo své stanovy přijímat. A. Zápotockému dali za pravdu mnozí a podpořili jej.⁵³ Dobrovolnost měla nejspíše za cíl, aby se jednotná družstva neztotožňovala se sovětskými kolchozy.

Předstupněm úspěchu prosazení zákona o JZD byla tzv. důvodová zpráva vládního návrhu zákona o jednotných zemědělských družstvech z 8. února 1949, která

⁵¹ HRABA, Zdeněk: *Kolektivizace a transformace československého a českého zemědělství v letech 1945–2004. Právně normativní pohled*, s. 67-8.

⁵² PERNES, Jiří: *Kolektivizace zemědělství v Československu v letech 1948–1960*. In *Forum Historiae*, 2016, roč. 10, č. 1, s. 5–34.

⁵³ Tamtéž, s. 12.

seznamovala zákonodárce s pozitivy, která měla z přijetí zákona plynout. Píše se v ní o současné stavu zemědělského družstevnictví jako o naprostém roztržštění družstev, na 18 druhů. K 31. 12. 1948 bylo v Československu celkem 14 247 družstev nejrůznějších typů (viz *Zemědělská družstva k 31. 12. 1948*).⁵⁴ V tabulce nejsou započítána družstva, která působila ve větším obvodu působnosti, než byly vesnice.

K důvodové zprávě a celkově k významu zákona o jednotném družstevnictví se vyjádřilo několik poslanců Národního shromáždění na 26. schůzi ve středu 23. února 1949. Poslanec František Dvořák vyzdvihuje jeden z úkolů jednotného zemědělského družstva, a to péči o organizaci práce na vesnici. Uvádí jeden příklad z vesnice „*kde již působí správně vedené strojní družstvo, a tam si lehce ověříme, kolik se dá ušetřit jen při dovozu potřeb pro rolníky. Zatímco dříve dojíždělo do města do skladu nebo na nádraží pro hnojiva nebo jiné potřeby celé procesí kravských potahů, přiveze to traktor za jednou či dvakrát pro celou řadu rolníků. Můžeme si tak lehce propočíst, kolik se ušetří času a potažných sil a o kolik se nadojí více mléka*“, pokračuje slovy: „*Není také mnohdy již drobný zemědělec závislý na velkém zemědělci, který mu podobné potřeby dovážel a on mu za to chodil pracovat. Mnohdy se taková služba stávala i vykořisťováním celé řady drobných rolníků*“.⁵⁵

Jiný poslanec, Antonín Vlasák, poukazoval na roztržštěnost družstev podle důvodové zprávy. Zastavil se nad téměř nemožným případem, kdy by v jedné vesnici vedle sebe působilo všech 18 různých družstev. V praxi takový případ snad nebyl zaznamenán. Existoval však velký počet obcí, ve kterých působilo současně dvě a více různých družstev. Pozastavil se nad plýtváním lidských sil, které vkládali obyvatelé do činnosti několika družstev zároveň, která mnohdy spolu souvisela nebo se vzájemně doplňovala. Sloučení činností družstev viděl poslanec A. Vlasák jako prospěšné. Zákon o jednotných zemědělských družstvech podle něj pracující rolníci vítali.⁵⁶

V následujících řádcích vystihují podstatu zákona č. 69/1949 Sb. ze dne 23. února 1949. Národní shromáždění Československé republiky se usneslo, že: „*V zájmu zajištění blahodárného rozvoje zemědělského družstevnictví a odstranění dosavadní roztržštěnosti družstevní činnosti v zemědělství jako dědictví minulosti budou*

⁵⁴ Důvodová zpráva vládního návrhu zákona o jednotných zemědělských družstvech. In: JUNĚCOVÁ, Jiřina – PŠENIČKOVÁ, Jana: *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství – Vznik JZD: 1948-1949*. Praha 1995, s. 65.

⁵⁵ Zpráva výboru zemědělského k vládnímu návrhu zákona o jednotných zemědělských družstvech. In: <http://psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/026schuz/s026003.htm> [cit. 8. 3. 2018].

⁵⁶ Tamtéž.

*zakládána na podkladě dobrovolnosti jednotná zemědělská družstva, která mají sjednotiti dosavadní různá zemědělská družstva a přinéstí významný prospěch pracujícím zemědělcům. Jednotná zemědělská družstva jsou lidovými družstvy podle § 157 ústavy.*⁵⁷

V § 2 jsou rozepsány předměty činnosti jednotných družstev, a to zejména:

a) scelování půdy, b) mechanizace zemědělské práce, při čemž jednotné družstvo je též oprávněno uzavírat s Ústředím pro mechanizaci zemědělství, národním podnikem, po případě s jeho složkami, smlouvy o výkonu zemědělských prací pro zemědělce v obci, c) součinnost při stanovení, rozvrhu a plnění výrobních úkolů v zemědělství, zejména uzavírání smluv o výrobě zemědělských výrobků, d) součinnost při stanovení, rozvrhu a plnění dodávek zemědělských výrobků, zejména uzavírání smluv o výkupu a dodávce zemědělských výrobků, e) účast při výkupu zemědělských výrobků a při opatrování zemědělských potřeb, f) péče o zvelebení rostlinné a živočišné výroby, g) péče o organizaci práce ke zvýšení výrobnosti zemědělství, h) péče o zvyšování kulturní a sociální úrovně venkova, ch) péče o ulehčení práce venkovské ženy.⁵⁸

Ještě před založením družstva v obci se sestavil tzv. přípravný výbor, podle zákona o 5 až 10 členech, který vzešel z členů působících v roztržštěných zemědělských družstvech, ale i dalších zájemců pracujících v zemědělství. Jakmile si členové přípravného výboru zvolili ze svého středu předsedu a místopředsedu, odeslali svůj požadavek okresnímu orgánu Ústřední rady družstev, která je jako přípravný výbor schválila. Dále výbor radě oznámil dokončení přípravných prací pro založení jednotného zemědělského družstva. Rada měla nyní na starosti samotné ustavení jednotného družstva, dnem schválení ustavení se mohlo JZD považovat za oficiálně vzniklé. To ještě nebylo vše pro přípravný výbor. Následoval zápis JZD do rejstříku u příslušného soudu a v poslední řadě svolání valné hromady, která zvolila orgány družstva. Do této doby vykonával všechny funkce přípravný výbor.⁵⁹

Zákon nevylučuje z členství žádného zemědělce, nekategorizuje ani nestanovuje meze pro vstup do JZD pro kohokoliv. Pouze za podmínky, že svou účastí může přispět ke splnění účelu družstva, což se zdát být docela abstraktní vymezení, které dávalo volné ruce všem, kteří mohli z osobních i jiných důvodů označovat druhého zemědělce za toho, který podle nich nepřispíval k plnění účelu družstva, jak bylo ve velké míře

⁵⁷ Zákon č. 69/1949 Sb., § 1, odstavec 1. In: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1949-69> [cit. 12. 3. 2018].

⁵⁸ Tamtéž, § 2, odstavec 1.

⁵⁹ Tamtéž, § 5.

chápano. Členové dosavadních družstev se po sjednocení do JZD stávali automaticky členy JZD a nemuseli podávat přihlášku ke vstupu za předpokladu, že do 14 dnů ode dne vyhlášení JZD neoznámí vystoupení⁶⁰. Po vystoupení z družstva bylo zajisté podmínkou pro zemědělce, kteří se rozhodli pro opětovný vstup, podat řádnou přihlášku.

5. Politika československé vlády po přijetí zákona o JZD

5. 1. Vydání stanov

Za základní dokument družstva podle zákona o JZD byly považovány jeho stanovy, které určují složení a působnost orgánů, konkretizují nabývání a pozbývání členství, ale i způsob jeho hospodaření. V počátcích ale nebylo pro představitele nově založených JZD zřejmé, jak mají stanovy vypadat, co mají obsahovat. Na tento problém bylo ministerstvo zemědělství připraveno a prostřednictvím Ústřední rady družstev vydalo v březnu 1949 tzv. Vzorné (vzorové) stanovy jednotného družstva, které měly zajistit jednotnost stanov. Tyto stanovy se formou a obsahem zcela lišily od dřívějších družstevních stanov. Oproti předchozímu zvyku, byly tyto psány slohem, který měl být pochopitelný pro obyčejné venkovany a nikoli právníky. Stanovy měly představovat návod pro představitele i členy. Formální a právní detaily byly přenechány jednacímú řádu. Také měl vzniknout vzorový jednací řád, který měla v kompetenci vydat Ústřední rada družstev pro všechna jednotná družstva.⁶¹

Členům podle stanov měla náležet rozhodující role v řízení JZD, především široká členská základna rozhodovala při zásadních projednáváních, která se měla scházet nejméně jednou za měsíc. Stanovy z roku 1949 obsahovaly podrobný výklad organizace soutěžení, plánování, brigády, vzájemné sousedské pracovní výpomoci.⁶² Dle zprávy Václava Sovy, pracovníka zemědělského oddělení sekretariátu ÚV KSČ, kterou vypracoval na počátku března je zřejmé zaujetí vůči boháčům. V odstavci

⁶⁰ Zákon č. 69/1949 Sb., § 7, In: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1949-69> [cit. 13. 3. 2018].

⁶¹ HRABA, Zdeněk: *Kolektivizace a transformace československého a českého zemědělství v letech 1945–2004. Právně normativní pohled*, s. 77-81.

⁶² *Návrh stanov JZD vypracovaný ministerstvem zemědělství pro předsednictvo ÚV KSČ, projednaný kolegiem ministra zemědělství dne 28. února a 3. března 1949.* In: JUNĚCOVÁ, Jiřina – PŠENIČKOVÁ, Jana: *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství – Vznik JZD: 1948-1949*, s. 72.

o členství v družstvu píše, že členy družstva vedle zemědělců mohou být i dělníci, živnostníci atd. U poznámky, že členy mohou být i vesničtí boháči, uvádí v závorce: „*nechceme je předem stavět proti družstvu, sami se odhalí před družstvem, rozvracet mohou stejně dobře mimo družstvo jako uvnitř družstva, výhody plynoucí z členství se vyváží většími povinnostmi*“⁶³ Má však být zabráněno boháči ve výkonu vedoucí úlohy v JZD, předpokladem pro vytvoření družstva byl vstup menších a středních zemědělců, kteří měli být v naprosté většině, aby celkové sociální složení družstva odpovídalo sociálnímu složení představenstva.⁶⁴

5. 2. Role Československých státních statků

Vedle JZD se vynořila obdoba této výrobní zemědělské organizace v podobě státního statku, jenž byl národním podnikem. Od roku 1950 kromě půdy státní, přebíraly půdu církevní, půdu v pohraničí, která nebyla dosud osídlená, půdu horských pastevních družstev a v poslední řadě sloužily státní statky k obdělávání půdy po špatně hospodařícím JZD. Častější je však opačný směr předávání půdy, z vlastnictví státních statků do JZD, především tam, kde to přispělo k ucelení hospodářských celků.⁶⁵ Pro představu, z výňatku ze zprávy ministerstva zemědělství vyplývá, že ke konci roku 1949 obhospodařovaly Československé státní statky (dále jen ČSSS) 453 911 ha zemědělské půdy, z toho 305 339 ha orné půdy, tj. 6 % zemědělské půdy v ČSR a 5,8 % orné půdy v ČSR. V rostlinné výrobě převzaly ČSSS značné úkoly pro množení osiva a sadby, které dříve byly převážně v rukou velkých rolníků a statkářů. V živočišné výrobě přebírají převážný podíl ve velkovýrobě prasat ve velkovýkrmnách.⁶⁶ ČSSS se měly orientovat na výrobu toho, čeho bylo nedostatek, avšak samy byly odkázány na dodávky krmiv, pro své velkovýrobní, od státu, jenž si je opatřil zvýšením povinných dávek v soukromém sektoru. Státní statky těžily ze svého statusu, být vzorovými, ukázkovými hospodářstvími, který jim byl prisuzován. Nižší kvalitu a intenzitu práce v nich můžeme vypočítat jednoduchou rovnicí.

⁶³ *Informace o zakládání JZD, důvodech, úkolech, průběhu zakládání a vzniku zpracované V. Sovou, pracovníkem zemědělského oddělení sekretariátu ÚV KSČ. In: JUNĚCOVÁ, Jiřina – PŠENIČKOVÁ, Jana: Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství – Vznik JZD: 1948-1949, s. 74.*

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ BERANOVÁ, Magdalena – KUBAČÁK, Antonín: *Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě*, s. 392.

⁶⁶ *Výňatek ze zprávy ministra zemědělství pro Úřad předsednictva vlády o prozatímních výsledcích plnění zemědělského plánu v r. 1949, týkající se státních statků a zemědělských družstev. In: JUNĚCOVÁ, Jiřina – PŠENIČKOVÁ, Jana: Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství – Vznik JZD: 1948-1949, s. 193.*

Zaměstnanci státních statků nebyli vlastníky polí a hospodářských objektů, v nichž pracovali. Proměnili se z rolníků, kteří milovali své hospodářství v pouhé zaměstnance, kteří dostanou tak či tak pravidelnou mzdu, navíc obvykle vyšší než v JZD. Jako pracovníci státního sektoru se těšili ze sociálních výhod, pojištění, přídatků na děti apod. Popravdě to nebylo díky efektivnějšímu hospodaření nebo lepší disciplínou, ale důsledkem dotací ze státního rozpočtu.⁶⁷

5. 3. Typy zemědělských družstev

V počátcích zakládání JZD nebylo myslitelné vložit jednorázově veškerou vlastněnou půdu, chovný dobytek, zemědělské stroje nebo nástroje jen tak nazdařbůh do společného vlastnictví a využívání, a ani se to nepředpokládalo. Zemědělcům žijícím na venkově nepřišla myšlenka svépomoci spoluobčanů neznámá, jak jsem již zmínil výše v případě původních družstev. Této myšlenky se v první fázi chopili komunisté, kteří podle sovětského vzoru uspořádali typologii jednotných družstev. V prvotních úvahách se mělo jednat pouze o tři typy, později byly prosazeny čtyři.

Právě I. typ svou povahou se zdát být velmi nevinným projektem. Členové JZD dostali za úkol uskutečnit nějaký společný projekt, např. zřídit společnou prádelnu, líheň vajec apod. V druhé fázi mělo dojít ke společnému osevu či sklizni, s tím háčkem, že využili vzájemné pomoci, potahů a mechanizace. Vše vypadalo jakoby sousedská výpomoc, až na to, že se členům uložilo, by se zapsali na konkrétní dny v rámci plánu, ať byli přiděleni kamkoli. Pozemky zůstaly nadále majetkem zemědělců, jejich hranice platily, ale obhospodařování půdy probíhalo společně, účastnila se ho celá vesnice v organizovaných týmech. Čas strávený prací, půjčené potahy a stroje se zemědělci zaznamenaly a na konci sezony se z celkové hodnoty odečetla hodnota práce a pracovních nástrojů, kterými přispěli druzí při obdělávání jeho pozemku.⁶⁸

II. typ sice navazoval na I., ale lišil se zrušením hranic mezi jednotlivými pozemky a rozoráním mezí. Po propojení pozemků na vesnici docházelo ke společnému plánování, jakou plochu zaujmou plodiny, seno a krmiva pro zvířata.

⁶⁷ BUREŠOVÁ, Jana: *Politický a institucionální rámec kolektivizace zemědělství v Československu se zaměřením na historická východiska*. In: BLAŽEK, Petr – JECH, Karel – KUBÁLEK, Michal a kol.: *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha 2010, s. 39, 55–56.

⁶⁸ FEIERABEND, Ladislav Karel: *Zemědělské družstevnictví v Československu do roku 1952*. Volary 2007, s. 68.

Nadále se zaznamenávala rozloha patřící vlastníkovu půdy a jeho pracovní příspěvek. Po sklizni dostal podíl úrody, který mu náležel. Nedalo se zde ještě mluvit o zrušení soukromého vlastnictví. Každý člen si dle libosti choval vlastní dobytek a drůbež. Podle rozlohy pozemku také hradil podíl výdajů družstva. Byla zavedena tzv. pracovní jednotka neboli ohodnocení pracovního výkonu za směnu podle typu práce, důležitosti, obtížnosti a potřebného vzdělání.⁶⁹

III. typ družstva byl charakteristický oproti II. typu tím, že vypěstované plodiny patřily JZD, a ne jednotlivým členům. Pozemky byly sice nadále vedeny jako majetek členů v pozemkových knihách, ale současně se majitelé vzdávali všech práv souvisejících se samostatným hospodařením. Člen se zavázal, že půdu ponechá v družstvu po dobu nejméně tří let. Po uplynutí této lhůty za případu, že by se rozhodl vystoupit z JZD, musel přijmout za náhradu jiné pole, než bylo jeho. Nutno podotknout, že ne vždy se jednalo o nějakou výhodnou výměnu. Ve většině případů se jednalo o polnosti nezasahující do celistvosti scelených družstevních parcel. Jinak řečeno, vystoupil-li člen z JZD dostal pole na okraji katastru obce, nebo pole neobdělávaná JZD nebo státními statky. Útěchou vystupujícím členům snad mohl být závazek družstva, že kvalita vrácených polí nebude nižší než ta, kterou sám vložil.⁷⁰

Typickým odlišovacím znakem je odevzdání vlastního dobytku do společných stodol. Když už zemědělec neobdělával jen své pole a nestaral se jen o svůj dobytek, tak už pro sebe ani nepotřeboval téměř žádný inventář jako byly různé stroje, nástroje k zemědělské a hospodářské činnosti. Od nynějška už pro něj bylo zbytečné nechat chátrat stodoly a sýpky, do kterých jeho předkové ukládali obilí, krmivo pro dobytek. Nezbylo mu nic jiného než budovy, které nyní ležely ladem, pronajmout JZD nebo je rovnou JZD přenechat do společného užívání. V tomto typu družstva zaznamenáváme pouze již odpracované jednotky. Od teď už nezáleželo na tom, kdo vložil do společného více a kdo méně. Ten, kdo přece zůstal věrný společnému kolektivnímu hospodaření, měl nárok na záhumenku, v té době menší políčka zhruba v průměru o ploše 0,5 ha, na kterém si byl svým pánem.⁷¹ Nejednalo se o velkou plochu, ale už se na ní dalo ledacos vypěstovat, přesto by tato výměra sama o sobě nejspíš rodinu neuživila a k tomu navíc bez zemědělských nástrojů a strojů, které předtím rodina vložila do společného užívání.

⁶⁹ FEIERABEND, Ladislav Karel: *Zemědělské družstevnictví v Československu do roku 1952*, s. 69.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ Tamtéž.

Družstva IV. typu lze pokládat za obávané sovětské kolchozy, kde vymizelo soukromé vlastnictví. Družstvo na tomto stupni „vývoje“ žádné kompenzace za poskytnutou půdu nevyplácelo, veškerý zisk z celoročního hospodaření byl rozdělen členům podle odpracovaných jednotek. Každý člen měl povinnost v družstvu odpracovat minimální počet jednotek. Družstvo navíc smělo na práce najímat i nečleny. Práce byla většinou organizována do pracovních skupin na směny. Každou skupinu řídil vedoucí směny, tzv. skupinář. Členům byly za práci během roku vypláceny zálohy buď v penězích, nebo v naturáliích. Na konci roku obdrželi zbytek svého podílu na zisku v závislosti na celkové produkci družstva a na úspěšnosti prodeje jeho produktů.⁷²

6. Jednotné zemědělské družstvo v Blišicích

V úvodu druhé části práce se věnuji okolnostem vzniku JZD a jeho prvotního vývoje v rané fázi československé kolektivizace zemědělství na konkrétnímu příkladu v Blišicích. Obdobně jako i v případě ostatních nově vzniklých výrobních družstevch bylo třeba na počátku vytvořit členskou základnu, která vkládala do společného hospodaření svá pole, pokud nějaká vlastnila. S počátkem kolektivního zemědělství se objevovalo mnoho překážek a problémů, které běžně řešil výbor. V případě důležitého rozhodnutí přenechal rozhodnutí na členské schůzi. V jednotlivých podkapitolách se zaměřuji na zásadní tematické otázky, které vypovídají o celkovém rázu vývoje družstva v Blišicích v prvních letech své existence.

6. 1. Obec Blišice

Dnes bychom na současné mapě samosprávnou obec Blišice už nenalezly. Blišice se, jako malá zemědělská obec na jihozápadním úpatí Chřibů, nachází v bezprostřední blízkosti městečka Koryčany, ke kterým v současné době patří,⁷³ (viz *Mapa okresu Kyjov se zvýrazněním Blišic u Koryčan*).⁷⁴ Koryčany jsou tvořeny navíc místními

⁷² FEIERABEND, Ladislav Karel: *Zemědělské družstevnictví v Československu do roku 1952*, s. 69.

⁷³ SOKA Kroměříž, fond B – a 11 Archiv obce Blišice 1827–1945 (1948), *Inventář*, s. 3.

⁷⁴ Mapa 8. In: BARTOŠ, Josef – SCHULZ, Jindřich – TRAPL, Miloš: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960*, sv. VIII, Ostrava 1982.

částmi Jestřabice a Lískovec. Nejstarší zmínky o statku v Blišicích, který býval spravován samostatně, se datují do 14. století. Ve druhé polovině 14. století patřila tvrz, která se zde nacházela, k podílu Vojslava z Blišic. Na počátku 15. st. se majitelem celé obce stal Aleš zvaný Bystřice z Ojnic, kterého v roce 1412 na jeho místě vystřídal Proček z Ježova. Poté následovalo střídání několika majitelů obce, avšak zmíněná tvrz postupem času zpustla.

Přelomovým rokem se stal rok 1530, ve kterém Blišice i se dvorem připadly držiteli Cimburka a Koryčan Vilémovi, rytíři z Víckova. Po třicetileté válce byla vesnice značně pustá. Z 20 domů zůstaly obydlené pouze 4. Kolem roku 1680 založil majitel koryčanského panství Gabriel František vinohrady v okolí Blišic. Ovšem vinohrady se v této lokalitě dlouho neudržely kvůli nepříznivému, chladnému podnebí, které vinné révě neprospívá. K roku 1793 se uvádí 43 domů v Blišicích, které obývalo 43 rodin s celkovým počtem obyvatel 215. O 45 let později, tj. v roce 1838 Blišice čítaly 70 domů se 191 obyvateli. Rozvoj sídla byl dovršen při sčítání v roce 1880, kdy se zde nacházelo 96 domů se 474 obyvateli.⁷⁵ Poslední sčítání proběhlo v roce 1930, kdy obec disponovala 127 domy s 570 obyvateli.⁷⁶ Ke konci roku 1996 obývalo Blišice 216 obyvatel ve 140 domech.⁷⁷

Blišičané v 19. století pracovali ve sklárnách, později v Koryčanech u Thoneta, významného německého podnikatele v oblasti nábytku. Též si přivydělávali pálením kolomazu. Pec na výrobu smoly zde fungovala ještě v letech 1875–1895. Roku 1912 zřídilo Cihlářské družstvo v Blišicích parní cihelnu. Blízkost Koryčan zřejmě poskytla rolníkům i možnost povoznictví. To by mohlo vysvětlovat, proč se v obci nacházelo na 60 koní.⁷⁸ Dvůr s výměrou 119 ha byl za první pozemkové reformy rozdělen a zbytkový statek se 45 ha přidělen zemědělskému družstvu v Blišicích.⁷⁹ V roce 1945 byl velkostatek, patřící manželovi hraběnky Marie Salzerové, zkonfiskován podle Benešových dekretů a stal se vlastnictvím státu.⁸⁰

Ke sloučení obce Blišice s Koryčanami došlo 12. června 1960. Podnět byl dán z řad občanů, neboť obě sídla ležela v těsném sousedství a 25 % občanů Blišic

⁷⁵ Město Koryčany. *Historický vývoj místní části Blišice*. In: <http://www.korycany.cz/mesto/historie/historicky-vyvoj-mistni-casti-blisice/> [cit. 16. 3. 2018].

⁷⁶ SOKA Kroměříž, fond B – a 11 Archiv obce Blišice 1827–1945 (1948), *Inventář*, s. 5.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ HURT, Rudolf. *Kyjevsko*. Vlastivěda moravská. Brno 1970, s. 332–325.

⁷⁹ BARTOŠ, Josef – SCHULZ, Jindřich – TRAPL, Miloš: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960*, s. 299.

⁸⁰ SOKA Kroměříž, fond B – a 11 Archiv obce Blišice 1827–1945 (1948), *Inventář*, s. 4.

docházelo do práce do Koryčan. V době sloučení Blišice tvořily správní obvod se 428 obyvateli s katastrální výměrou 510 ha. Po hospodářské stránce mělo sloučení JZD Blišice, s 252,37 ha zemědělské půdy, s JZD Koryčany přispět k lepší organizaci zemědělské družstevní velkovýroby.⁸¹

6. 2. Zemědělské strojní družstvo

Předchůdcem, o půl roku později založeného JZD v Blišicích, se stalo zemědělské strojní družstvo. K ustavující schůzi představenstva tohoto strojního družstva došlo za účasti všech členů 21. prosince 1948 v prostorách Staňkova hostince v Blišicích. Předsednictví se ujal, jak bylo tehdy nejspíše zvykem, nejstarší člen František Zbytek. Schůze netrvala déle než hodinu, neboť jediným předmětem jejího svolání bylo zvolení představenstva, které by následně scházelo a řešilo momentální problémy. Jednomyslně byl za předsedu zvolen Alois Sladký mladší, za místopředsedu František Zbytek, za jednatele František Šikuta, za pokladníka František Crhounek a za hospodáře družstva František Hrubý.⁸²

Mezi první kroky představenstva strojního družstva, které zasedalo při schůzích v prostorách MNV, patřilo zapsání družstva do družstevního rejstříku, zakoupení účetních knih a dalších potřebných tiskopisů. Místopředseda František Zbytek si vzal na starost zjistit, jaké jsou možnosti zakoupení hospodářských strojů pro družstvo. Prostřednictvím obdržených strojů chtěl získat širší členskou základnu, která by stroje využívala. Jednalo se především o vyorávače brambor, hrabačky, secí stroje, samovazače, rozmetadla, obrabeče sena apod. Již na druhé schůzi představenstva se hovořilo o přípravě k sousedskému scelování pozemků, aby se mohlo plně využít hospodářských strojů.⁸³

První členská schůze se konala 5. června v místním hostinci. Vedle návrhu zakoupit samovazač pro společné využívání bylo navrženo projednat s Koryčanskými podniky možnost finanční pomoci na mechanizační prostředky pro zemědělské práce. Členská základna se rozšířila o 7 nových členů, na místní poměry dost majetných.⁸⁴

⁸¹ SOKA Hodonín, fond ONV – Ky Územní organizace, inv. č. 500.

⁸² SOKA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 1. Zápis o ustavující schůzi představenstva Zemědělského strojního družstva dne 21. 12. 1948.

⁸³ Tamtéž, Zápis o schůzi představenstva Zemědělského strojního družstva konané dne 25. 1. 1949.

⁸⁴ Jan Orel – 10 ha, Josef Vojtek – 10 ha, Alois Lánotrle – 2 ha, Josef Lukovský – 1 ha, Cyril Bulani – 3 ha, František Klem – 10 ha, František Soldán – 5 ha. In: SOKA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 1. Zápis o schůzi představenstva Zemědělského strojního družstva v Blišicích konané dne 12. 6. 1949.

Protože se blížily žně a strojů v Blišicích nebylo dostatečné množství, jednalo se se strojní stanicí v Kostelci o možnou výpomoc.⁸⁵

6. 3. Přípravný výbor a vznik JZD

Uplynul týden od první a zároveň poslední členské schůze strojního družstva a bylo rozhodnuto o ustanovení přípravného výboru jednotného zemědělského družstva. Podle zákona o JZD byly do Přípravného výboru (dále jen PV) JZD přibráni členové z řad místních předchozích družstev, která měla přestat samostatně existovat. Byli tedy přibráni: Metoděj Dobeš z vodního družstva I, František Zbytek z vodního družstva II a Alois Sladký mladší ze strojního družstva. Předsedou přípravného výboru se stal poslední jmenovaný, místopředsedou byl zvolen František Zbytek. Podle instrukcí měla být do tří dnů předložena žádost ke schválení ODR v Kyjově. Ke konci jednání bylo rozhodnuto oznámit fúzi strojního družstva s JZD všem členům, aby podle zákona mohli případně podat odhlášku v písemné podobě.⁸⁶

Schválením Ústřední radou družstev ze dne 16. června vzniklo Jednotné zemědělské družstvo v Blišicích, okres Kyjov. O měsíc později, 15. července, byla zaslána žádost PV JZD v Blišicích o zápis k rejstříkovému soudu v Uherském Hradišti. PV JZD se skládal z osmi členů, kteří vykonávali působnost stanov až do schválení volby řádných orgánů družstva. Předsedou se stal Alois Sladký, místopředsedou František Zbytek. PV JZD doplnili: Antonín Žalčík, Jan Orel, Karel Vojtek, František Šikuta, Alois Orel a Vítězslav Orel. Všichni výše jmenovaní uvedli do protokolu jako své zaměstnání rolník.⁸⁷

6. 4. Odezva na zakládání JZD v kraji

Kolektivizace zemědělství probíhala ve dvou vlnách. Od roku 1949 do roku 1953 se rozeběhla první. V této době do družstev vstupovali především nadšenci myšlenky kolektivního družstevnictví z řad drobnějších zemědělců. Poté došlo ale v letech 1953–1954 ke krizi, kdy se JZD rozpadala a členové vystupovali. Význam vytváření výrobních družstev byl pro střední a velké rolníky nepřesvědčivý. Proto docházelo v mnohých případech k nátlakovým akcím namířeným proti sedlákům. V českých

⁸⁵ SOKA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 1. Zápis o schůzi představenstva Zemědělského strojního družstva v Blišicích konané dne 12. 6. 1949.

⁸⁶ Tamtéž, Zápis o ustavující schůzi Přípravného výboru JZD v Blišicích, konané 13. 6. 1949.

⁸⁷ Tamtéž, Tiskopis č. 8. (Pro potřebu JZD vydala Ústřední rada družstev v Praze).

zemích ubylo, oproti roku 1953, kdy počet JZD dosáhl maxima, v roce 1954 celkem 5 404 JZD. S tím souviselo vystoupení 26 % členů. Druhá vlna nástupu akce JZD následovala od poloviny 50. let.⁸⁸

Hned v počátcích první vlny sledujeme obrovské množství dochovaných zmínek o nepochopení a nepřijetí zákona o JZD na venkově.⁸⁹ Ve zprávě o průběhu akce zakládání JZD pro kolegium ministra zemědělství z 8. dubna 1949 se dočteme konkrétně i o stavu v Gottwaldovském kraji: „*V kraji jsou přípravné práce. Ve dvou obcích vsetínského okresu byly ustaveny přípravné výbory. Proti JZD vystupují zejména dělníci, kteří mají malé výměry polí. Argumentují proti vytvoření JZD s tím, že budou odebírány pozemky. Naproti tomu mezi venkovskými živnostníky je o JZD zájem. Na Boskovicku a na Hané je k JZD vcelku nedůvěra a větší rolníci udávají, že nemají potřebu jít do družstev.*“⁹⁰

Nejinak tomu bylo v Koryčanech, které sousedí v těsné blízkosti s Blišicemi. Z počátku nebyl v Koryčanech pro konzervatismus rolníků ustaven ani PV JZD, tudíž JZD v prvních letech vůbec nevzniklo.⁹¹ V Koryčanech vzniklo až v roce 1952 po mnoha přesvědčovacích akcích, jak uvádí blíže Pamětní kniha.

6. 5. Patronátní závod – UP závody z Koryčan

Výraznou pomocí a oporou při řízení družstva se jevily podle komunistické politické ideje tzv. patronátní závody. Zkušenosti ze žní v roce 1949 a především plánované organizace polních prací ukázaly, že na venkově byly značné rezervy pracovních sil. Z toho vyplynula myšlenka nalézt vhodný prostředek díky kterému by k podobným nedostatkům v podobě pracovních sil nemělo nadále docházet. Problém byl vyřešen skrze spolupráci místních nebo blíže lokalizovaných podniků – patronátních závodů. Ke každé obci se měl nalézt vhodný závod, který pochopitelně vypomáhal ve více obcích v regionu. Jeho úkolem nemělo být pouze vysílání

⁸⁸ BUREŠOVÁ, Jana: *Zemědělské družstevnictví v českých zemích a na Slovensku v podmínkách „kolektivizace“ 1949–1960*. In: Československá historická ročenka, 1998, s. 197–203.

⁸⁹ Podrobněji viz KAPLAN, Karel: *Proměny české společnosti (1948-1960)*, s. 160–1.

⁹⁰ *Zpráva generálního tajemníka JSČZ Josefa Zlezáka pro kolegium ministra zemědělství o situaci a průběhu zakládání JZD v jednotlivých krajích*. In: JUNĚCOVÁ, Jiřina – PŠENIČKOVÁ, Jana: *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství – Vznik JZD: 1948-1949*, s. 98.

⁹¹ SOKA Kroměříž. *III. díl Pamětní knihy městyse Koryčan*, s. 67.

pracovních brigád ve špičkových pracích a podobných činnostech, nýbrž pomoci JZD a vesnici především po stránce politické, organizačně-administrativní a materiální.⁹²

Z hlediska získání vesnice pro socialismus se měla funkce patronátních závodů projevovat zvláště v těchto činnostech: 1) Pomoc politická – měla pomoci místní stranické organizaci získávat zemědělce pro JZD, předpokladem ale bylo, aby patronátní závody byly v obci viditelné, např. při větších akcích – jarních, podzimních, žňových akcích a aby předávali jakousi zkušenost s plánováním v závodě a tím vedli členy JZD k zodpovědnosti za směřování a rozvíjení JZD. 2) Pomoc organizační a administrativní – mohla JZD pomáhat v účetnictví, v sestavení finančního plánu, který se zdál nad rolníkovy síly. 3) Pomoc materiální – závod měl radit a pomáhat při opravách strojních zařízení. Tohoto měly závody využít k ukázce pomoci dělnické třídy rolníkům.⁹³

Takovým patronátním závodem pro JZD v Blišicích se staly UP závody z Koryčan, které mimo kolny na staré továrně darovaly také obnos 35 000 Kčs na počáteční stavební investice.⁹⁴ Dále hrály UP závody velmi významnou roli, staly se pomocnou rukou, s níž mohlo nově vzniklé JZD kdykoli počítat. Jistý úředník z UP závodů se zasloužil o vypracování vůbec prvního finančního a pracovního plánu pro rok 1950.⁹⁵ Patronátní závod poskytoval staré nepotřebné železo pro družstevní potřeby. Běžně bývalo vyhověno žádostem o brigády v období žní, např. při vývozu řepy z pole apod.⁹⁶ Brigád na přetrhávání řepy a při sklizni brambor se účastnili především žáci koryčanské školy. Vypomohli nejednou, když bylo potřeba rychlé pomoci při nedostatku pracovních sil.⁹⁷

Patronátní UP závody, národní podnik v Koryčanech, vysílaly do JZD na nejnutnější výpomocné práce své zaměstnance. Od poloviny dubna 1950 do konce téhož roku povolily závody Metoději Dobešovi a Josefu Gambovi mimořádnou dovolenou pro zlepšení tísnivé situace v JZD. Po dobu jejich práce v družstvu jim

⁹² *Informace a pokyny sekretariátu ÚV KSČ pro vedoucí tajemníky krajských výborů KSČ o organizování patronátů průmyslových závodů nad vesnicemi a o úkolech a pomoci patronátních závodů.* In: JUNĚCOVÁ, Jiřina – PŠENIČKOVÁ, Jana: *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství – Vznik JZD: 1948-1949*, s. 188-9.

⁹³ *Informace a pokyny sekretariátu ÚV KSČ pro vedoucí tajemníky krajských výborů KSČ o organizování patronátů průmyslových závodů nad vesnicemi a o úkolech a pomoci patronátních závodů.* In: JUNĚCOVÁ, Jiřina – PŠENIČKOVÁ, Jana: *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství – Vznik JZD: 1948-1949*, s. 188-9.

⁹⁴ SOKA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 1. Zápis o členské schůzi 6. 9. 1949.

⁹⁵ Tamtéž, Zápis o výborové schůzi JZD konané 21. 2. 1950.

⁹⁶ Tamtéž, Zápis o výborové schůzi JZD konané 3. 5. 1950, 6. 12. 1950.

⁹⁷ SOKA Kroměříž. *III. díl Pamětní knihy městyse Koryčan*, s. 78.

vyplácely mzdu s tím, že příslušnou částku družstvo po finanční uzávěře vrátí závodům, což se nestalo. JZD částku přibližně 115 tisíc za rok 1950 ve svých pokladních knihách vůbec nevyúčtovalo a tím vznikl i pro UP závody zmatek ve vykazování zisků.⁹⁸

Do značné míry se podílely UP závody i na přípravách „Radostného dne JZD“, o kterém bude ještě zmínka, např. zaměstnanci se postarali o výzdobu sálu, kde se slavnost odehrávala. Závody především zajišťovaly veškeré stravování během slavnosti.⁹⁹ Nesmím opomenout roli závodů při opravách strojů a traktorů.

6. 6. Otázka statku

V této podkapitole se věnuji několikrát zmiňovanému zbytkovému statku, kterému místní říkali dvorek. Dne 3. srpna roku 1949, byl na chůzi JZD pozván Jan Kamínek, správce tamního statku. Přítomní byli informováni Vítězslavem Orlem, který měl na starosti scelovací agendu, o výsledku dosavadního jednání se zmiňovaným majitelem statku. Vítězslav Orel uvedl, že jejich dvojí společné jednání nevedlo k žádnému výsledku.¹⁰⁰ Proto byl nejspíše na tuto schůzi pozván, aby přišel osobně. Cílem výboru bylo, aby ho přesvědčili o správnosti kolektivního hospodářství, což se úplně nepodařilo.

Po delším rozhovoru mezi přítomnými zástupci MNV a členy scelovacího družstva byl vyzván předsedou Aloisem Sladkým, aby otevřeně objasnil svůj postoj. Jan Kamínek odmítl požadavek přispět na společné družstevní výdaje takovým dílem, jako všichni ostatní majitelé pozemků. Jan Kamínek prohlásil, že jemu osobně scelování pozemků nepřináší naprosto žádný užitek. Pokračoval, že na společná zařízení prováděná v rámci scelování neposkytne ani tu nejmenší výměru ze svých pozemků a nedá souhlas k výsadbě plánovaného větrolamu. František Zbytek, předseda JSČZ, naléhal na Jana Kamínka, aby odevzdal družstvu svá pole ve prospěch scelení. Na to uživatel statku odpověděl, že je mu lhostejné, zdali podnikne scelovací družstvo jakékoli kroky na úředních místech za účelem získání jeho pozemků.¹⁰¹

⁹⁸ SOKA Hodonín, fond ONV – Ky JZD v Blišicích, inv. č. 825. Nevyřešené nároky UP závodů, národní podnik v Koryčanech vůči JZD v Blišicích, s. 4.

⁹⁹ SOKA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 2. Zápis o výborové schůzi JZD konané 13. 3. 1951, 23. 3. 1951.

¹⁰⁰ SOKA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 1. Zápis o výborové schůzi JZD v Blišicích konané 3. 8. 1949.

¹⁰¹ Tamtéž.

O dva týdny později bylo rozhodnuto na návrh Františka Zbytka vyslat do Prahy na ministerstvo zemědělství dva zástupce, aby se prosadili o získání 10 ha pozemků od tamního zbytkového statku.¹⁰² Pravděpodobně následkem toho byl Kamínkův dvůr předán prostřednictvím zástupců KNV do správy národnímu podniku – statek Kroměříž dne 7. února 1950. Prakticky byl dvůr využíván státními statky již od podzimu 1949, kdy obsely část polí patřících ke dvoru. Koncem února 1950 nabídly státní statky MNV v Blišicích pozemky dvoru do pronájmu na jeden rok místním zájemcům. Zájem o pozemky projevilo nově vzniklé JZD, které je mělo v plánu využívat dlouhodobě. Státní statky na podzim nezačaly žádné přípravné práce k jarnímu osetí. Současně hrozilo, že mnohé pozemky nebudou včas obdělány. ONV v Kyjově proto rozhodl, aby pozemky obdělalo místní JZD. Nehledě na to, že státní statky projevily nezájem o obdělání polí, později změnilo názor. Trvaly na přidělu tohoto dvoru s tím, že statek potřebují jako krmivovou základnu pro hospodářství Koryčany, jenž spadalo pod státní statky. Nato JZD v Blišicích žádalo KNV o přidělení statku do užívání vzhledem k tomu, že na něm provedlo jarní práce. Družstvo se zavázalo, že v případě přidělení statku a jeho pozemků do jeho správy, bude rozšířena členská základna. Členové budou na svých pozemcích provádět společný osev, scelí své pozemky do větších celků apod.¹⁰³

V polovině března roku 1950 došlo k jednání s Janem Kamínkem ohledně vedení statku v režii JZD, poněvadž státní statky pověřili předáním statku právě MNV, k převzetí došlo podle dohody.¹⁰⁴ O převzetí informoval předseda Alois Sladký a předseda rolnické komise Vincenc Mráček. Celý statek převzali od Jana Kamínka zástupci státních statků v pátek 24. března 1950 s tím, že po dohodě s inspektorátem státních statků v Gottwaldově bude předán blišickému JZD. V případě, že by skutečně došlo k převzetí dvoru pro JZD, navrhnul výbor svému členu Janu Žalčíkovi, aby převzal vedení na dvorku. Avšak za předpokladu, že by on sám pronajal své pozemky včetně živého inventáře, hospodářských zvířat ke společnému hospodaření JZD. Na rozhodnutí si Jan Žalčík ponechal dva dny.¹⁰⁵

¹⁰² SOkA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 1. Zápis o výborové schůzi JZD v Blišicích konané 17. 8. 1949, 25. 8. 1949.

¹⁰³ SOkA Hodonín, fond ONV – Ky JZD v Blišicích, inv. č. 825. Úřední záznam o poradě konané dne 6. dubna 1950.

¹⁰⁴ SOkA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 1. Zápis o výborové schůzi JZD v Blišicích konané 14. 3. 1950.

¹⁰⁵ Tamtéž, Zápis o výborové schůzi JZD v Blišicích konané 18. 3. 1950.

V předvečer převzetí statku od ČSSS do užívání JZD se sešla mimořádní schůze výboru za účasti zástupců ONV, KNV a ČSSS. Dne 18. dubna 1950 byl dvorek (statek) převeden od ČSSS k JZD. Janu Žalčíkovi byla učiněna nabídka, jestli by byl ochoten převzít vedení statku JZD. V případě kladného stanoviska by sám svoji usedlost pronajal původnímu uživateli statku, Janu Kamínkovi. Jan Žalčík na nabídku přistoupil s tím, že o pronajmutí své usedlosti se dohodne s Janem Kamínkem sám. Po tomto jednání následovalo přečtení zápisu o převzetí statku. Poté se dohodli na překontrolování množství zásob jetele a slámy. Vyvstala totiž domněnka, že tehdejší zásoby jetele a slámy, které se nacházely na statku, neodpovídaly váze uvedené v přečteném zápise. Nakonec byl Jan Kamínek vyzván, aby si své zásoby a stroje vyklidil ze dvora a Josef Gamba místnosti pozamykal.¹⁰⁶

Ze zmíněného zápisu o převzetí statku vyplývá, že statek Blišice o celkové výměře 36,40 ha byl vykoupěn rozhodnutím ministerstva zemědělství 25. listopadu 1949. Dnem převzetí nemovitostí statku do správy JZD měl být 1. duben 1950, ovšem výborová schůze datuje převzetí statku až na 18. dubna. Důvodem prodlevy bylo pozdní vyklizení budov, které spravoval Jan Kamínek. Obratem mu bylo sděleno, že v případě nedodržení data vyklizení, tj. 22. dubna, bude provedena exekuce.¹⁰⁷

Na nejbližší členské schůzi se hovořilo o využití dvorku jakožto šlechtitelské základny pro družstvo. Pro tuto variantu využití budov statku by bylo potřeba ale koupit plemenné jedince. JZD nemělo na nákup plemenných prasnic a kance dostatek peněz, a proto členové schválili půjčku 75 000 Kčs. Plemenné prasnice a kance pořizovala družstva obecně na aukčních trzích. V tomto případě se prasnice měly stát základem kmenového stáda v Blišicích. Členové následně upozornili na nevyhovující stav objektů pro chov plemenných prasnic. Bylo proto rozhodnuto provést během let 1950 až 1951 účelné opravy na objektech, které později měly sloužit společnému ustájení.¹⁰⁸

Dlouhodobě největším problémem na dvorku byly pracovní síly. Jejich nedostatek byl zvýrazněn především v období osevu a žní na výměrách dvorku, ale i při běžných každodenních hospodářských pracích. Zcela běžně docházelo ke střídání pracovníků a nájemců bytů na statku, o čemž ostatně svědčí i následující příklad. Na konci léta přišel

¹⁰⁶ SOkA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 1. Zápis o výborové schůzi JZD v Blišicích konané 17. 4. 1950, 18. 4. 1950.

¹⁰⁷ SOkA Hodonín, fond ONV – Ky JZD v Blišicích, inv. č. 825. Zápis o předání statku Blišice.

¹⁰⁸ SOkA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 1. Zápis o členské schůzi JZD v Blišicích konané 24. 4. 1950.

v závěr jedné schůze jistý manželský pár z Nemotic. Ještě předtím si šel manželský pár statek a volné byty prohlédnout s Josefem Gambou a prohlásil, že přijímá službu u koní na statku za dočasnou mzdu 3 000 Kčs měsíčně. Mzda se muži po osvědčení měla upravit po novém roce. Jeho manželka měla pracovat ve stáji u dobytka, její plat měl být počítán od hodiny. Poznamenám, že do práce měli nastoupit k 1. říjnu. Nestalo se. Již dva dny po návštěvě schůze, na které projevíli zájem o byt, tj. 19. září byl představenstvu JZD doručen lístek, ve kterém manželský pár oznámil, že na statku pracovat nebude. Oběma manželům se během krátké doby podařilo získat práci v místě svého bydliště.¹⁰⁹

Jako další příklad odlivu pracovní síly ze statku uvádím případ jistého Dobeše¹¹⁰, jenž jednoho dne oznámil, že na druhý den do práce na statek již nepůjde. Stalo se tak na schůzi 14. listopadu. Výbor rozhodl, aby v zaměstnání zůstal do 1. prosince, než by jej někdo nahradil. Dobeš si z rozhodnutí výboru nic nedělal a ode dne své výpovědi se na statku neobjevil, což mu vyneslo odsouzeníhodné stanovisko od všech členů výboru.¹¹¹ Je zaznamenáno i napomenutí jednomu zaměstnanci, Karlu Sádlikovi, aby neopouštěl svou práci.¹¹² Důvod napomenutí není blíže sdělen.

Na volné místo opatrovníka hřebců se přihlásil jistý Kacovský¹¹³ z Koryčan, kterému byla navržena měsíční mzda 5 000 Kčs a k tomu byt, což jmenovaný přijal se spokojeností. Zavázal se k výkonu práce a povinností na statku podle příkazů, které mu budou hospodářem přiděleny.¹¹⁴ Když jsem tomto místě vzpomenu hospodáře, bylo by vhodné jej představit. Byl jím František Šikuta, jenž byl jednatelem po celou dobu existence Zemědělského strojního družstva a také jedním z členů PV JZD. V JZD od svého počátku nadále pokračoval ve funkci jednatele družstva až do doby nových voleb vedení družstva v dubnu 1951. V polovině listopadu 1950 se František Šikuta rozhodl vzdát svého hospodářství ve prospěch JZD. Tento krok odůvodňoval svým zdravotním stavem spolu s rodinnými důvody, díky kterým nemůže nadále odvádět předepsané dávky.¹¹⁵

¹⁰⁹ SOkA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 1. Zápis o výborové schůzi JZD v Blišicích konané 17. 9. 1950, 19. 9. 1950.

¹¹⁰ Pramen neuvádí jméno.

¹¹¹ Tamtéž, Dodatek k zápisu o výborové schůzi JZD v Blišicích konané 14. 11. 1950, 6. 12. 1950.

¹¹² Tamtéž, Zápis o výborové schůzi JZD v Blišicích konané 19. 12. 1950.

¹¹³ Pramen neuvádí jméno.

¹¹⁴ SOkA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 2. Zápis o výborové schůzi JZD v Blišicích konané 4. 1. 1951.

¹¹⁵ SOkA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 1. Zápis o výborové schůzi JZD v Blišicích konané 14. 11. 1950.

K definitivnímu vyřešení dlouhotrvajícího problému s nedostatkem pracovních sil mělo dojít 6. ledna na členské schůzi místní organizace KSČ za přítomnosti zástupců ONV a OV KSČ, které pozvali předseda Alois Sladký a hospodář na statku František Šikuta. Záminkou k této akutní schůzce bylo onemocnění většiny zaměstnanců na statku. JZD nemělo k dispozici potřebné pracovní síly, které by nahradily nemocné jedince. K veledůležité schůzi ale z neznámého důvodu nedošlo. Výbor JZD proto svolal schůzi o den později, tj. na 7. ledna, bez účasti okresních zástupců. Během této schůze přednesl František Šikuta podstatu stále nevyřešeného problému na statku JZD. Avšak poukázal také na informaci získanou u ONV, že bude v budoucnu velmi těžké, ba vůbec možné získat pro statek deputátní rodiny.¹¹⁶

Hospodář se nebál poukázat na členy JZD hlavně z řad příslušníků KSČ, které nazval „avantgardou socialismu“, že jsou to oni, kteří by měli být v první řadě povinni řešit tuto situaci v rámci svých vlastních možností. Předává celkovou zodpovědnost za stav hospodářství na statku právě jim. Požadoval, aby alespoň tři členové JZD od pondělní přišli do práce. Do té doby zastávali všechnu práci pouze dva zaměstnanci. Pro představu se starali o 30 kusů hovězího, 30 kusů vepřového, 4 koně a 100 kusů drůbeže.¹¹⁷

Od května 1951 střežil statek pár ovčáků, které zakoupilo družstvo.¹¹⁸ O nedostatečném zajištění statku informoval SNB již ke konci dubna. Na statku se počítalo i se zajištěním hlídače, který by dvorek střežil v nočních hodinách. Další výzva o nutnosti zajištění hlídače na statku přišla po půl roce od předsedy MNV Stanislava Stromského, který zdůrazňoval, že je to nařízení ONV.¹¹⁹ K Novému roku 1952 nastoupila do práce na statek nová rodina – Jaromír Vašíček a Vilma Žižlavská. Tuto informaci uvádím z toho důvodu, že bylo pro ně nově zavedeno odměňování za úkolovou práci, a ne za počet hodin nebo určitou měsíční sazbou. Za veškerou práci odvedenou za jeden kus hovězího dobytka byly vypláceny 4 Kčs a za oddojení 1 l mléka 1 Kčs mimo prémie.¹²⁰

¹¹⁶ SOkA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 2. Zápis o výborové schůzi JZD v Blišicích konané 10. 1. 1951

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ SOkA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 2. Zápis o výborové schůzi JZD v Blišicích konané 16. 5. 1951.

¹¹⁹ Tamtéž, Zápis o členské schůzi JZD v Blišicích konané 2. 12. 1951.

¹²⁰ SOkA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 3. Zápis o výborové schůzi JZD v Blišicích konané 10. 1. 1952.

V únoru bylo rozhodnuto o přenesení administrativních činností z budovy JZD přímo na statek. Tím se měly vyřešit dvě záležitosti zároveň. Zaprvé by účetní a pokladník byli účastni veškerého hospodářského dění přímo na místě a zadruhé by se za kancelářské režii, jako je topení, energie i úklid, mohlo ušetřit i 5 000 Kčs. Navíc by účetní i pokladník mohli převzít část kancelářských prací za hospodáře, který by získal více času pro manuální práce.¹²¹

Abych uzavřel otázku statku v Blišicích, jelikož se blíží ke konci zvoleného sledovaného období, zjišťuji, že opět došlo na otázku hlídání statku, a to konkrétně na sklonku měsíce listopadu, kdy podal Antonín Urbančík výpověď.¹²² Tato nastalá situace vedla představenstvo JZD k tomu, aby dalo vyhlásit místním rozhlasem uvolnění místa nočního hlídače. Do té doby, než se takový jedinec nalezne, se o noční ostrahu musí postarat sami členové.¹²³

6. 7. Stavební činnost JZD a vedení prádelny, hostince

Na počátku akce JZD se ministerstvo zemědělství všemi možnými způsoby snažilo umožnit každému vzniklému družstvu vlastní zázemí v podobě společně vlastněných a využívaných budov. Současně s existencí JZD působily i STS, které byly nablízku jednotlivým JZD v jejich spádové oblasti a propůjčovaly družstvům stroje. Stroje měly upoutat pozornost rolníků a podtrhnout jejich význam ve společném, nikoli soukromém využívání. Těžko bylo potřeba těžkých specializovaných strojů na polička jednotlivců. Strojní mechanizace byla spíše užitečnější pro potřebu větších scelených lánů.

V budoucnu se ale plánovalo s vlastní družstevní mechanizací. Zpočátku bylo třeba umístit stroje pod střechu. JZD obecně získávala mechanizační prostředky nedobrovolně od bohatších sedláků, kterým byly v mnoha případech neprávem odebírány. Druhým, méně častějším způsobem, jak družstvo získalo stroje bylo propůjčení rolníkových strojů do společného využívání pro JZD. K tomu podle mě docházelo velmi zřídka a jen v jejich zápalu vybudování perspektivního družstva.

Podle údajů R. Slánského bylo od sedláků získáno, pod záminkou „nedostatečného využívání“ na 16 000 traktorů, 20 000 samovazů

¹²¹ SOkA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 3. Zápis o výborové schůzi JZD v Blišicích konané 21. 2. 1952.

¹²² Tamtéž, Zápis o výborové schůzi JZD v Blišicích konané 27. 11. 1952.

¹²³ Tamtéž, Zápis o výborové schůzi JZD v Blišicích konané 2. 1. 1953.

a 17 700 mlátiček.¹²⁴ Vláda si uvědomila, že vyrobit a přerozdělit stroje pro takové množství družstev nebude jednoduché a levné. Ovšem o stroje bylo na dlouhou dobu postaráno díky STS. Pro nově založená družstva vyvstal další problém. Kde budou uchovávat veškeré „společné“ vybavení a nástroje? Kde se uskladní úroda po žních? Dříve měl každý rolník vlastní prostory potřebné právě pro tolik obilnin a potravy pro dobytek, které byl schopen uskladnit.

Vládě, která počítala, že v následujících letech družstva postoupí do vyšších typů, muselo být jasné, že družstva nebudou schopné stavebních investic ze svých vlastních prostředků. Proto se vládnoucí komunistická strana rozhodla dotovat ve formě nemalých finančních obnosů stavební investice, které by vedly k vybudování společných hospodářských prostor, jak tomu bylo mnohdy i v případě JZD v Blišicích. S finanční pomocí přicházely i různé spořitelny.

Po stavební stránce bylo prvním krokem JZD v Blišicích zahájení stavby kolny – přístřešku na hospodářské stroje. Započato mohlo být až poté, kdy bylo z KNV přijato pozitivní stanovisko ke stavební investici ve výši 240 000 Kčs. Následně byl požádán KNV o povolení stavby prádelny a konzervační kuchyně. Architekt Vít, stavební referent KNV, se k těmto návrhům přiklonil. Dodal, že úřední místa pro tyto účely mají jak finanční prostředky, tak potřebný stavební materiál. Výbor JZD byl s odpovědí od KNV nadšen, a ještě v témže roce, tj. v roce 1950, zahájil stavební přípravy. Stavby se měly provést na pozemcích, které vybral architekt Vít s místními činiteli.¹²⁵ Na význam prádelny poukazoval především jednatel František Šikuta. Prádelna, jak bylo tehdy všeobecně známo, hrála důležitou roli na vsi. Na schůzi byl rozvržen postup prací s přesným plánem výstavby objektů. Členové se zavázali k odpracování 10 hodin bez finanční odměny.¹²⁶

Se stavbou prádelny, rovněž konzervační kuchyně se mělo začít 25. září. Pro lepší organizaci byla vytvořena tzv. stavební komise, která si rozdělila práci následovně: Alois Sladký měl na starosti organizaci a zajišťoval materiál. František Šikuta se postaral o dopravu, jiní se zase postarali o stavební dozor, řemeslné práce a organizaci pomocných prací. Ministerstvo zemědělství na tyto stavby přispělo částkou 120 000 Kčs, konkrétně: na prádelnu 28 000 Kčs, na konzervační kuchyň 28 000 Kčs,

¹²⁴ PRŮCHA, Václav: *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*. Brno 2009, s. 362.

¹²⁵ SOkA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 1. Zápis o výborové schůzi JZD konané 17. 8. 1949.

¹²⁶ SOkA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 1. Protokol sepsaný o členské schůzi JZD konané 6. 9. 1949.

na kůlnu 64 000.¹²⁷ S vybudováním přístřešku na hospodářské stroje to bylo náročnější. Bylo třeba požádat MNV o poskytnutí pozemků pro budoucí stavbu.¹²⁸ S pracemi na stavebních objektech se po zimě pokračovalo od března. Jenže v důsledku získání dvorku do správy od státních statků přibýly navíc další práce i na dvorku.

Vhledem k časové tísní, díky které nebylo možné dostavět družstevní budovy vlastními silami včas, předložil předseda Alois Sladký představenstvu návrh. Navrhoval zadat dostavbu stavebním závodům tak, aby byly hotové do června a uvedeny do provozu.¹²⁹ Ke konci léta si postěžoval předseda MNV Bedřich Jelínek na špatnou, pomalou a "lajdáckou" práci na stavbě s tím, že navrhuje vyhodit tesaře i zedníky a práci provést opět pouze vlastními silami. Vzniklou situaci se snažili řešit i brigádnicky pomocí patronátního UP závodu.¹³⁰ Co se týče brigád, byly povětšinou organizovány o nedělích. O stravování bylo vždy postaráno. Pro dobrovolníky v počtu osmi až deseti zedníků byla pro představu připravena na snídani přesnídávka z 15 dkg salámu s chlebem. V poledne je byl k obědu uvařený guláš a ke svačině opět salám s chlebem. Spotřeba piva se nepočítala.¹³¹

Ke konci listopadu se navíc začalo uvažovat o adaptaci vepřína a sklepu. Plány pro rok 1951 schválil ONV.¹³² Ke konkrétním návrhům dospěla členská schůze na počátku roku 1951 po dlouhých diskuzích. Bylo rozhodnuto vybudovat nebo upravit stávající objekty: drůbežárnu pro 250 kusů slepic, přístřešek na hospodářské stroje, letní prostory pro kance a prasnice, vepřín, přípravnu píce, sklep, místnost pro uskladnění hnojiv, silážní jímky, hnojiště a močůvkové jímky u vepřína.¹³³ O dřevěná koryta do nového vepřína se postaral místní stolař František Berka, který je vyrobil z vlastního materiálu. Za odměnu mu bylo přenecháno určité množství tvrdého dřeva i s dovozem.

O dokončení stavby vepřína do lhůty 25. listopadu 1951 se dovídáme z žádosti o propuštění Jaroslava Vrány, kterému bylo rozvázání pracovního poměru schváleno za předpokladu, že stavba bude dokončena právě v den výpovědní lhůty.¹³⁴ Jinou

¹²⁷ SOKA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 1. Zápis o členské schůzi JZD konané 20. 9. 1949.

¹²⁸ Tamtéž, Zápis o členské schůzi JZD konané 4. 11. 1949.

¹²⁹ Tamtéž, Zápis o výborové schůzi JZD konané 9. 5. 1950

¹³⁰ Tamtéž, Zápis o výborové schůzi JZD konané 15. 8. 1950, 22. 8. 1950.

¹³¹ Tamtéž, Zápis o výborové schůzi JZD konané 12. 9. 1950.

¹³² Tamtéž, Zápis o výborové schůzi JZD konané 21. 11. 1950.

¹³³ SOKA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 2. Zápis o členské schůzi JZD konané 13. 2. 1951.

¹³⁴ SOKA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 2. Zápis o výborové schůzi JZD konané 1. 11. 1951.

zprávu o konci dostavby vepřína podává zápis, v němž se táže jedna členka ohledně krmiv, proč se přiděluje nečlenům, když je ho tak málo a uvádí konkrétního jedince. Jednatel družstva František Šikuta jí vysvětlil, že dotyčný tesař pro družstvo pracoval už od jara, a že jemu především patří dík za dosavadní pokrok na adaptaci vepřína. Proto bylo morální povinností družstva přispět jemu v podobě krmiva pro jeho drůbež.¹³⁵ V případě, že František Šikuta uvádí „dosavadní pokrok“, je zřejmé, že do té doby vepřín hotov nebyl. Z přístřešku na stroje bylo koncem roku 1952 rozhodnuto zbudovat vepřín.¹³⁶

Z uvedeného zápisu je patrné, že stavební práce jak na družstevní prádelně, tak na zavařovací kuchyni probíhaly souběžně. Svědčí o tom i fakt jejich společného plánovaného zahájení provozu. Zahájení provozu proběhlo slavnostně 9. prosince 1949.¹³⁷ O pozici vedoucí prádelny a kuchyně se mohly ucházet ženy, které o místo měly zájem. Avšak přednost dostaly v první řadě členky JZD, v druhé řadě manželky členů JZD. Na místo vedoucí družstevní prádelny se po týdnu hlásila pouze Františka Žižlavská, kterou měl schválit ještě MNV.¹³⁸

Podle zápisu, ve kterém se píše o výzvě, aby se přihlásil někdo ze členů na pozici vedoucí družstevní prádelny, se domnívám, že do této doby se nikdo nenašel a ani Františka Žižlavská nebyla na tuto pozici doporučena. Jako vedoucí byla ustanovena Marie Koudelová, jejíž mzda byla uvedena jako 10,- za pracovní hodinu. Sazba za jednu pracovní hodinu od vyprání prádla byla dána pro členy 30,- a nečleny 40,-. Později podala Marie Koudelová výpověď spolu s manželem – pokladníkem JZD, v odůvodnění poznamenala napadání ze strany členů a podezírání jejího manžela z nepoctivosti.¹³⁹

Jarní provoz v nové prádelně byl v roce 1951 obnoven 25. dubna. Zpočátku si ženy prádelnu jen prohlížely, a přitom se seznamovaly se samotným procesem praní, aby zjistili, jak funguje. Prádelna zvládla za jeden den oprat prádlo i pěti hospodynkám, kterým by dříve to samé prádlo trvalo doma oprat dva dny, a navíc to

¹³⁵ SOkA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 2. Zápis o výborové schůzi JZD konané 13. 12. 1951.

¹³⁶ SOkA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 3. Zápis o členské schůzi JZD konané 23. 12. 1952.

¹³⁷ SOkA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 1. Zápis o výborové schůzi JZD konané 7. 11. 1950.

¹³⁸ Tamtéž, Zápis o členské schůzi JZD konané 8. 12. 1950, Zápis o výborové schůzi JZD konané 19. 12. 1950.

¹³⁹ SOkA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 2. Zápis o výborové schůzi JZD konané 17. 4. 1951, Zápis o výborové schůzi JZD konané 24. 4. 1951, Zápis o výborové schůzi JZD konané 6. 9. 1951.

bylo jistě pracnější. Vedle vyprání prádla mohli členové v prádelně využívat koupelnu se sprchou, kde tekla teplá voda po celý rok.¹⁴⁰

O uvolněnou pozici po Marii Koudelové se po dvou týdnech ucházely hned dvě zájemkyně. O vhodnější kandidátce měla rozhodnout členská schůze, která se rozhodnutí vzdala a vrátila jej zpět výboru. Prádelna nabízela kromě praní i žehlení se sazbou 15 Kčs za 1 hodinu.¹⁴¹ Zpočátku fungovala prádelna ve všechny pracovní dny, později nejspíše z důvodu nedostatečného využívání byla otevřena tři dny v týdnu, vždy mezi 6. a 18. hodinou. Nedostatečné využití a další opatření mě vedly k úsudku, že za nízkým ziskem z prádelny stálo její využívání bez vedených záznamů. To dokládám v následujícím citovaném úryvku, jenž vypovídá o opatřeních vedoucích ke zlepšení kontroly: „*Klíče od prádelny, žehlírny a koupelny, jakož i výkazy o praní a koupání budou denně ukládány v úřadovně JZD, aby tak byla možnost v kteroukoliv dobu provést kontrolu nebo prohlídku objektu. Hodiny, tj. čas potřebný k vyprání prádla musí být vedoucí prádelny veden přesně, aby tak nedocházelo k eventuálnímu zkracování JZD na výnosu*“.¹⁴² Toto opatření bylo sděleno vedoucí prádelny na schůzi. Vedoucí již od začátku měla různé připomínky a námitky. Svůj nesouhlas projevila opuštěním schůze ve chvíli, kdy jí bylo sdělováno usnesení.¹⁴³ To je z osudů prádelny vše.

V této podkapitole přiblížím i počátky hostince náležejícího později pod družstvo. Jednalo se o tentýž hostinec, v němž probíhalo množství schůzí výboru a členstva jak zemědělského strojního družstva, tak nově vzniklého JZD. Toho času byl majitelem hostince jistý pan Staněk¹⁴⁴, avšak ze zápisu z 18. července roku 1950 vyplývá, že majitelem již není, poněvadž se na této schůzi hovoří o jeho převzetí pod správu JZD z neznámých důvodů. Nadále probíhala jednání s majitelkou, Marií Duchalíkovou, kterou zastupoval Dr. Broček. Požadavku na převzetí bylo vyhověno po provedené inventuře v hostinci. Od 1. listopadu převzalo JZD veškerou režii v hostinci s nabídkou pro Marii Duchalíkovou, že jí bude odváděno 50 % z čistého zisku, a to do nového roku, poté s ní měla být sjednána pevná smlouva. Při inventuře byly zjištěny

¹⁴⁰ KOUDELA, J.: *Co je nového v JZD Blišice?* Vesnické noviny okresu kyjovského, č. 6, 12. 5. 1951, s. 1–2.

¹⁴¹ SOkA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 2. Zápis o výborové schůzi JZD konané 20. 9. 1951; zápis o členské schůzi JZD konané 27. 9. 1951.

¹⁴² SOkA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 3. Zápis o výborové schůzi JZD konané 21. 2. 1952.

¹⁴³ Tamtéž, Zápis o výborové schůzi JZD konané 29. 2. 1952.

¹⁴⁴ Pramen níže citovaný neuvádí jméno majitele hostince.

výlohy, které jmenovaná vložila do hostince po předešlém majiteli. Tyto peníze jí byly předány. Převzetí hostince pro JZD bylo korunováno vyhlášením v místním rozhlasě, v němž bylo také zdůrazněno, že se nebude v žádném případě prodávat na dluh, jak tomu nejspíš dříve bylo.¹⁴⁵

K sepsání pevné smlouvy se stávající majitelkou v novém roce nedošlo. Jako vedoucí hostince podala písemnou výpověď, zároveň se vzdala i pozice vedoucí sběrný mléka a vajec. Výpověď podala následkem neopodstatněných pomluv a smyšlenek.¹⁴⁶ Výbor JZD pokračoval v jednání o koupi hostince i nadále. U ONV se zabezpečil pro případ pomoci při výkupu hostince. Zástupce Marie Duchalíkové zaslal JZD žádost o vyplacení nájemného za pět měsíců v celkové výši 1 500 Kčs, na kterou družstvo přistoupilo. Za předpokladu, že by majitelka souhlasila s vykoupením hostince, mělo JZD v plánu nabídnout 60 000,-.¹⁴⁷ Jenže do této situace, kdy se majitelka vzdala vedení hostince, ale zatím ne budovy jako takové, vstoupil zájemce Stanislav Finsterle. Mezi tím došlo k pověření Marie Duchalíkové jako náměstkyně JZD pro hostinskou a výčepní činnost s tím, že ji výbor ponechal místo hostinské. Stanislav Finsterle proto místo hostinského nezískal.¹⁴⁸ Později ještě dvakrát žádala o propuštění z funkce vedoucí hostince, sběrný mléka a vajec. Opět se přihlásil Stanislav Finsterle, který byl nakonec 1. října 1951 přijat za vedoucího hostince, sběrný mléka a vajec.¹⁴⁹

Po zpřísnění kontroly nad prádelnou došlo i na hostinec, kdy byl vedoucí hostince, Stanislav Finsterle povinen denně vykazovat tržby za přítomnosti pokladníka JZD. Obdobně jako byla vyrozuměna osobně vedoucí prádelny s novým přístupem, byl také seznámen s výsledkem opatření Stanislav Finsterle, který na rozdíl od vedoucí prádelny s usnesením plně souhlasil a neměl poznámek.¹⁵⁰

¹⁴⁵ SOkA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 1. Zápis o výborové schůzi JZD konané 2. 11. 1950, 7. 11. 1950.

¹⁴⁶ SOkA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 2. Zápis o výborové schůzi JZD konané 3. 1. 1951, Zápis o členské schůzi JZD 18. 1. 1951.

¹⁴⁷ Tamtéž, Zápis o výborové schůzi JZD konané 7. 2. 1951.

¹⁴⁸ Tamtéž, Zápis o členské schůzi JZD konané 13. 2. 1951.

¹⁴⁹ Tamtéž, Zápis o výborové schůzi JZD konané 20. 9. 1951, Zápis o členské schůzi JZD konané 27. 9. 1951.

¹⁵⁰ SOkA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 3. Zápis o výborové schůzi JZD konané 21. 2. 1951, 29. 2. 1951.

6. 8. Významné momenty JZD a život uvnitř JZD

Výše již byly v práci uvedeny základní vývojové rysy JZD po stavební stránce i po stránce fungování družstevního života. Nyní představím nejdůležitější mezníky družstva v Blišicích, o kterých jsem se ještě z důvodu možné nepřehlednosti nezmínil. Nejprve představím sociálněpolitickou strukturu členů JZD na počátku roku 1950, příloha (viz *Struktura členů JZD k 31. 1. 1950*).¹⁵¹ Struktura sociálního složení spíše představuje běžný scénář než nějakou výjimku.

Jedním z prvních milníků družstva, který by stál za zmínku byl dopis z kanceláře prezidenta republiky, v němž děkoval všem občanům Blišic za vzorné splnění dodávek. Dopis byl po návrhu přečten v místním rozhlasu a z podnětu předsedy ONV byl otištěn v okresních novinách – Jiskře.¹⁵² K velké škodě se nedochovalo novinové číslo s oním dopisem.

S procesem kolektivizace souvisela v první řadě hospodářsko-technická úprava půdy (HTÚP), která byla v Blišicích provedena, na již dříve scelené půdě v celém katastru obce, v neděli 10. září 1950. Tímto významným krokem došlo ke změně charakteru katastru. Vzniklo tehdy několik velikých celků, které by již nemohly být plně obdělávatelné bez mechanizačních prostředků, jenž se nově staly nepostradatelnými pomocníky. Celkem se jednalo o 185 ha půdy, která byla rozdělena do osmi honového a z části do čtyř honového osevního postupu. Každý z těchto honů měl 15 ha. Úvodní burcující řeč této „slavnosti“ pronesl zástupce¹⁵³ z KNV a KV KSČ, který nešetřil chválou nad tímto příkladným „pokrokovým“ jednáním Blišičanů.¹⁵⁴

Stinnou stránkou provedené hospodářsko-technické úpravy půdy byla neúroda u několika druhů plodin v následujícím roce, tj. v roce 1951. Neúroda byla nejvíce zřetelná u ovsa a brambor. Plánovaný výnos ovsa měl dosáhnout z 1 ha 20,5 q a u brambor byl naplánován výnos z 1 ha 160 q. Ve skutečnosti výnos ovsa činil 16 q na 1 ha a u brambor 66 q na 1 ha. Důvodem byla nepřipravená a nevhodně vybraná půda pro zmíněné plodiny po HTÚP. U pšenice byla příčina neúrody odlišná. Pro okres

¹⁵¹ SOkA Hodonín, fond ONV – Ky JZD v Blišicích, inv. č. 825.

¹⁵² SOkA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 1. Zápis o výborové schůzi JZD konané 22. 8. 1950, Zápis o členské schůzi JZD konané 29. 8. 1950.

¹⁵³ Jméno v novinovém článku není uvedeno.

¹⁵⁴ DRHLÍK: *Blišičtí na cestě k lepší budoucnosti*. Jiskra zemědělců kyjovského okresu, č. 7, 16. 9. 1950, s. 1.

Kyjov bylo dodáno nevhodné osivo a zároveň bylo osetí provedeno pozdě. Výnos tak poklesl z 24 q na 14 q na 1 ha.¹⁵⁵

Nedílnou součástí procesu kolektivizace bylo v druhé řadě rozorávání mezí, ke kterému v případě Blišic došlo 16. září 1950 v 15 hodin v slavnostním duchu. Slavnost zahájil předseda MNV Bedřich Jelínek a posléze předal slovo slavnostním řečníkům, kteří byli na tuto událost celé vesnice pozváni. Pozvánku kromě zástupců patronátního závodu obdržely také všechny zájmové organizace z Koryčan.¹⁵⁶ Blišice v této době patřily do skupinky 16 JZD v Gottwaldovském kraji, které jako první rozorali meze. K prvnímu pokusu o rozorání mezí v Blišicích došlo již na jaře 1950 při provádění jarních prací, ale stalo se tak pouze v případě spolu sousedících parcel členů JZD.¹⁵⁷

Ke konci listopadu 1950 přistoupilo do JZD hromadně 20 nových členů. Tímto se rozšířila členská základna na 87.¹⁵⁸ Za přílivem tolika nových členů stála pravděpodobně náborová soutěž vyhlášená ONV v Kyjově na rozšíření členské základny, neboť Blišice se svými nově získanými 23 členy stály na prvním místě.¹⁵⁹

Významným úspěchem družstva bylo jistě vítězství v soutěži na krajské úrovni, kde se JZD v Blišicích vyznamenalo a obdrželo první příčku ze 116 konkurentů. To zemědělce natolik potěšilo a zvýšilo sebevědomí, že se zavázali ještě k usilovnější práci pro JZD. Dobrou náladu na konci roku utnuly diskuze na téma přípravy JZD na přijetí provozního řádu III. typu.¹⁶⁰ Překvapením bylo, že v cestě ve vývoji JZD stáli samotní členové místní organizace KSČ, kteří měli o přijetí řádu III. typu velmi malý zájem.¹⁶¹

Neobvyklou událost zažili Blišičané v sobotu 31. března 1951. Ministerstvo informací a osvěty ve spolupráci s ministerstvem zemědělství uspořádalo slavnost „Radostného dne JZD“, jako část odměny za prvenství v krajské soutěži JZD. Tyto oslavy proběhly ve všech vítězných JZD v jednotlivých krajích.¹⁶² Přípravy byly v plném proudu. Zapojily se do značné míry i patronátní UP závody. Bylo třeba připravit prostory v budově, v níž se slavnost konala. Byla postavena slavnostní brána,

¹⁵⁵ SOkA Hodonín, fond ONV – Ky JZD v Blišicích, inv. č. 825, s. 3.

¹⁵⁶ SOkA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 1. Zápis o výborové schůzi JZD konané 5. 9. 1950.

¹⁵⁷ ŠPIČÁK, Milan: *Východomoravská vesnice na úsvitu socialismu*. Brno 1987, s. 46–48.

¹⁵⁸ Tamtéž, Zápis o výborové schůzi JZD konané 21. 11. 1950.

¹⁵⁹ SOJKA, K: *Kdo dohoní Blišice?* Jiskra zemědělců kyjovského okresu, č. 13, 28. 11. 1950, s. 1–2.

¹⁶⁰ Tamtéž, Zápis o výborové schůzi JZD konané 27. 12. 1950.

¹⁶¹ SOkA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 2. Zápis o členské schůzi JZD konané 18. 1. 1951.

¹⁶² KORVAS, J.: *Radostný den JZD v Blišicích*. Vesnické noviny okresu kyjovského, č. 2, 30. 3. 1951, s. 3.

u které se prodávaly památné odznaky. Přípravné práce byly rozděleny mezi spoustu členů a trvaly více než dva týdny.¹⁶³ Oslavy obohatil kulturní program připravený Divadlem pracujících z Gottwaldova a pro děti bylo připraveno Maňáskovo divadlo. „Radostný den JZD“ posloužil i jako výzva pro ostatní JZD v okrese, aby se po vzoru Blišic snažili společnou prací dosáhnout lepších výsledků.¹⁶⁴ Pestrý kulturní program přilákal spoustu obyvatel Blišic. Kulturní dům byl během různých představení naplněn do posledního místa. V předvečer „Radostného dne“ se uskutečnil koncert lidových hudebníků z Nenkovic, následovalo vystoupení ČSM z Kyjova. Večer zakončila Rachmanova hra Profesor Poležajev. Vlastní oslavy probíhaly v kulturním domě, kde představili své vystoupení pionýři z Koryčan, členové ČSM z patronátního závodu UP Koryčany a další. Program vyvrcholil představením malenovického národopisného souboru.¹⁶⁵

V dubnu došlo ke změně ve vedení JZD, proto také v příloze přikládám soupis představitelů JZD, kteří se významně podíleli na provozu a rozvoji JZD (viz *Vedení družstva*).¹⁶⁶ Nutnost změn na vedoucích pozicích bychom mohli vnímat i jako nevyhnutelná řešení řady konfliktů v družstvu, kterých bylo během roku 1951 hned několik. Ne všechny se ale daly vyřešit mezi čtyřma očima nebo na schůzích představenstva. Časté spory vedly jednotlivce k opuštění družstva.

Jeden takový výraznější spor nastal poté, kdy mělo být dopraveno 410 kuřic z líheňského podniku ve Valašském Meziříčí. Pomoci zajistit klece měl KNV, který podle hospodáře Františka Šikuty žádosti nevyhověl, a proto sám objednal auto u ČSAD s potřebným zařízením. Ovšem ČSAD poslaly JZD porouchaný vůz, který předpokládanou tříhodinovou cestu zvládl za třikrát pomalejší čas, za 10 hodin. Dále František Šikuta obhajoval zájmy JZD s tím, že nebylo použito přídatného patra, kterým by se vůz rozdělil a kuřata by tím získala více prostoru, bohužel v tomto případě byla všechna umístěna pouze do spodní části auta. Následkem tohoto všeho bylo uhynutí 146 kuřic, v přepočtu více než třetiny z celku. Vzniklá škoda se vyčíslila

¹⁶³ SOKA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 2. Zápis o členské schůzi JZD konané 13. 3. a 23. 3. 1951.

¹⁶⁴ KORVAS, J.: *Radostný den JZD v Blišicích*. Vesnické noviny okresu kyjovského, č. 2, 30. 3. 1951, s. 3.

¹⁶⁵ BLAHYNKA, M.: *Nejlepší kulturní soubory pro naše nejlepší pracující*. Vesnické noviny okresu kyjovského, č. 3, 5. 4. 1951, s. 2.

¹⁶⁶ SOKA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 2. Zápis o výroční valné hromadě v kulturním domě JZD konané 15. 4. 1951.

na cca 10 000,-. Na zasedání se rozhodlo jednat s ČSAD ohledně náhrady škody. Celou záležitost dostal na starost SNB a soudní prokuratura v Kyjově.¹⁶⁷

Soudního jednání se zúčastnil také pokladník JZD Jan Koudela, který tak učinil z osobního zájmu, a ne jako zástupce JZD vyslaný bez vědomí vedení, jak to viděl Ladislav Bartek. Celý spor se vyjasnil až poté, kdy pokladník uvedl na správnou míru dotaz soudu, zda JZD bude trvat na odškodnění i v případě, kdy bude označen za viníka skladník Vincenc Mráček, který se mimo jiné účastnil přepravy kuřic jako průvodce.¹⁶⁸

Z celkového pohledu bylo sporů uvnitř JZD mezi členy zvláště v roce 1951 natolik, že se nelze divit častým záznamům o vystupování členů a přijímání nových. Vystupování se v tomto případě týkalo i významných členů z řad představenstva. Za výrazný moment lze pokládat podání odhlášky z JZD u devíti členů během dvou měsíců. Mezi nimi jmenuji místopředsedu Stanislava Šohajka a jednatele Aloise Sladkého. Jako důvod uvedli nesprávné jednání úřadů při výkupu obilí. Těmto členům se nelíbilo neoprávněné očernění, že jsou sabotěři, kteří nesplnili dodávky. Jenže už nikoho nezajímalo, že nezvládli dodat to, co neměli. V ten samý čas se vzdal funkce pokladníka Jan Koudela spolu s manželkou, která do té doby vedla prádelnu. Důvod, kvůli kterému vystoupili, jen potvrdil závěr, že v JZD byly spory, které jednoduše nešly řešit jinou cestou. Uvedeným důvodem bylo napadání ze strany členů a podezírání z Koudelovy poctivosti.¹⁶⁹ Pozdější záznamy vypovídají, že pokladník Jan Koudela znovu místo obsadil. Můžeme se domnívat, že k tomu došlo až po určitém přesvědčování, neboť se mezi družstevníky nenacházel druhý tak schopný účetní.

Na dvorku panovala nepřátelská atmosféra. Během roku 1951 se opakovaně řešily spory mezi hospodářem a zaměstnanci na statku a současně mezi zaměstnanci a skladníkem Vincencem Mráčkem, který jednomu členu krmiva vydával a jinému zase ne. Mezi zaměstnanci byly vztahy velmi napjaté. Častou výmluvou jejich zanedbávání práce bylo, že nebudou pracovat za jiného. Mnozí se cítili také osobně dotčeni z dlouhodobého nařčení z krádeží na dvorku. Sám skladník projevil pochybnosti o množství uskladněných zemědělských komodit a naznačil tím, že jelikož se nevyskytuje po celý čas na dvorku, tak nemá nad sklady úplný dozor. Při

¹⁶⁷ SOkA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 2. Zápis o členské schůzi JZD 18. 7. 1951, 20. 8. 1951.

¹⁶⁸ Tamtéž, Zápis o výborové schůzi JZD 13. 12. 1951.

¹⁶⁹ Tamtéž, Zápis o výborové schůzi JZD 6. 9. 1951.

provádění revize dodal: „*Kdo ví, jestli tam ještě všechno bude*“. Z mého posouzení do velké míry stál za zmatky a nedorozuměními v JZD zmiňovaný skladník Vincenc Mráček, jenž byl hned několikrát dotazován, zda spravedlivě rozděluje krmiva.¹⁷⁰ Uvedu příklad, který vypovídá o jeho nerozvážných krocích. V polovině prosince se ho na schůzi dotázal pokladník, proč se sám se členy SNB vydal do sousedního Lískovského JZD hledat řepu, která byla podle jeho domněnky právě ukradená z JZD v Blišicích, bez jakéhokoliv upozornění družstevního výboru. Zástupce KNV Hejtmánek, jenž byl přítomen na schůzi mu jeho jednání vytknul s tím, že způsobil zbytečný rozruch. I podle ostatních členů výboru musel vědět o dříve dohodnutém předání řepy pro JZD Lískovec, které tou dobou nemělo nic na krmení.¹⁷¹

Konec roku 1951 se nesl ve znamení mohutného vystoupení většiny členů z JZD. Podnětem k vystoupení pro 66 členů byl nový předpis z ONV o zásobování členů JZD. Členů podle všeho zůstalo 18. V příloze přikládám soupis jak členů, kteří z JZD vystoupili (viz *Členové JZD, kteří na konci roku 1951 hromadně vystoupili*), tak členů, kteří v JZD zůstali a přijali nové podmínky (viz *Členové JZD i po roce 1951*), tak těch.¹⁷²

Na počátku roku 1952 bylo představenstvo doplněno na těch pozicích, které zastávali vystoupivší členové. Již od prvních schůzí se stále častěji hovořilo o přestupu JZD na III. typ. K přijetí provozního řádu došlo v březnu téhož roku. Dříve na tento zásadní krok nebylo JZD připraveno, ačkoliv o jeho nutnosti probíhaly dlouhé rozhovory po celý rok 1951.¹⁷³ Jako předloha provozního řádu posloužil řád z Příkaz. Pro potvrzení svého souhlasu přistoupit na provozní řád III. typu bylo nutno podepsat tzv. růžovou přihlášku (viz *Růžová přihláška*), kterou podepsal každý člen sám za sebe¹⁷⁴.

6. 9. Hospodaření JZD v Blišicích

Hospodaření družstva bylo v roce 1950 vcelku úspěšné, o čemž svědčí i získání standartu kyjovského okresu za splnění dodávky brambor na 270 %. K zajímavosti

¹⁷⁰ SOkA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 2. Zápis o členské schůzi JZD 2. 12. 1951.

¹⁷¹ Tamtéž, Zápis o výborové schůzi 13. 12. 1951.

¹⁷² Tamtéž, Zápis o mimořádné členské schůzi 27. 12. 1951.

¹⁷³ SOkA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 3. Zápis o členské schůzi JZD konané 18. 3. 1952.

¹⁷⁴ Tamtéž, Zápis o členské schůzi JZD konané 18. 3. 1952

patří, že družstvo obdrželo od ONV Kyjov za plnění dodávek 240 kusů kompotových plechovek na zavaření masa spolu s 960 kusy náhradních víček.¹⁷⁵

Ke konci roku 1950 mělo družstvo II. typu 79 členů hospodařících celkově na 120 ha společné půdy.¹⁷⁶ Ke konci září téhož roku, kdy bylo v družstvu zatím 63 členů, zastávala naprostá většina členů družstva dělnická zaměstnání – 39. Pouze 6 členů z celkového počtu byli zemědělci, zbylých 18 členů nebyli ani zemědělci, ani dělníci. V Blišicích spadalo 78 zemědělských závodů do výměry 2 ha, 10 závodů do kategorie 2–5 ha, 14 závodů do kategorie 5–10 ha, 2 závody se řadily mezi 10–15 ha a pouze jeden zemědělský závod spadl do intervalu 15–20 ha.¹⁷⁷

V prvních letech své existence hospodařilo JZD v Blišicích po ekonomické stránce poměrně dobře, a to i přes splácení různých úvěrů a půjček. Rok 1950 vykázal bilanční zisk 65 tisíc Kčs. Přestože družstvo za rok 1951 vykázalo chybně bilanční ztrátu 609 tisíc Kčs, byl provozní zisk po provedení revize na podzim roku 1952 vyčíslen na 54 tisíc Kčs. Mylná bilanční ztráta družstva se nepříznivě odrazila na osobních poměrech v družstvu, na vztahu jednotlivých družstevníků k vedení družstva a na celkové propagaci družstev v okrese Kyjov.¹⁷⁸

Hospodářskou a vnitřní situaci v družstvu se zabývala valná hromada, která se konala 20. dubna 1952 a zhodnotila vývoj družstva za rok 1951. V JZD v Blišicích ve zmíněném roce hospodařilo 86 členů na 76 ha společné půdy. Pracovní morálka mezi ženami byla zpočátku dobrá, později ji však narušil špatný postup při odměňování práce. Práce nebyla hodnocena podle norem, které byly schváleny členskou schůzí, ale byla vyplácena hodinově. K tomu se přidala dříve zmíněná neúroda pšenice a brambor, která nepochybně způsobila nižší výdělek.¹⁷⁹

Živočišná výroba byla umístěna na dvorku. Družstvo disponovalo průměrně 20 dojnicemi. Provedená adaptace vepřína trvala déle, než se předpokládalo, poněvadž bylo současně rozestavěno více objektů, a navíc stavební plán počítal s pomocí družstevníků pracujících v průmyslu, kteří ovšem nezvládali odpracovat potřebný čas. Velkou ztrátou bylo uhynutí mnoha selat, umístěných provizorně venku pod přístřeškem do té doby, než bude dokončena adaptace. Další významná ztráta potkala

¹⁷⁵ SOkA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 1. Zápis o výborové schůzi JZD konané 17. 10. 1950, 24. 10. 1950.

¹⁷⁶ SOkA Hodonín, fond ONV – Ky JZD v Blišicích, inv. č. 825. Výroční zpráva za rok 1950.

¹⁷⁷ Tamtéž, Přehled o činnosti JZD.

¹⁷⁸ Tamtéž, Revizní zpráva, s. 9–10.

¹⁷⁹ Tamtéž, Výroční zpráva za rok 1951.

družstvo v podobě udušení 150 kuřat během přepravy z líhně do družstevní drůbežárny, která měla kapacitu 500 slepic.¹⁸⁰

Po přechodu ke III. typu zůstalo ve výrobním zemědělském družstvu 18 členů, z nichž sedm stále pracujících. Výměra společně obhospodařované půdy činila 79,50 ha, z toho 76,50 ha půdy orné.¹⁸¹ V příloze také přikládám plán výnosů a dodávek na rok 1952, ze kterého je patrné, s jakou rozlohou a výnosy JZD hospodařilo (viz *Plánovaný úkol na rok 1952, Živočišný plán stavu a dodávka*).¹⁸² O výsledku plánu hovoří družstevní zpráva (viz *Soupis zvířat k 31. 12. 1952*)¹⁸³

V poněkud oslabené sestavě se konala členská schůze v únoru, na které se mimo jiné schvalovala účetní uzávěrka za 1951. Uzávěrku měl na starost účetní z Kyjova, který poukázal na neudržitelnost tehdejších poměrů trvajících již delší dobu a upozornil na nebezpečí a vážné důsledky, které by mohly nastat, kdyby se stav nejistoty a rozvrácenosti v řadách členstva nadále udržoval. Volal po sjednání organizačního pořádku, o zvýšení pracovní morálky členstva i za cenu „vyřazení všech osob vnášejících do JZD nedůvěru, neklid, osobní nenávisť a rozvratnictví“.¹⁸⁴

Neklidné poměry v JZD se přesto nedařilo odstranit, a proto bylo v dubnu 1952 zvoleno nové vedení družstva, ve kterém nebyl žádný člen z předchozího výboru. JZD v Blišicích bylo určeno Ústředním kontrolním a zkušebním ústavem zemědělským v Brně jako plemenářské se specializací na odchov plemenných prasat.¹⁸⁵ Tento krok dopomohl k rozvoji JZD natolik, že se stalo nejlepším v živočišné výrobě v celém kraji. Nutno dodat, že hlavním zdrojem příjmů pro družstvo byl výhradně plemenný chov prasat.¹⁸⁶

Družstvo se přesto potýkalo s mnohými problémy jako bylo dokončení staveb apod. Celkem v družstvu pracovalo v roce 1952 na 120 družstevníků včetně rodinných příslušníků. V roce 1953 začalo hospodaření družstva opět upadat, nepodařilo se pokročit se stavbou vepřína, neuskutečnilo se také plánované společné ustájení krav a výrazně poklesly odvody mléka.¹⁸⁷

¹⁸⁰ SOkA Hodonín, fond ONV – Ky JZD v Blišicích, inv. č. 825.

¹⁸¹ Tamtéž, Revizní zpráva.

¹⁸² SOkA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 3. Zápis o výborové schůzi JZD konané 7. 2. 1952.

¹⁸³ SOkA Hodonín, fond ONV – Ky JZD v Blišicích, inv. č. 825. *Soupis zvířat k 31. 12. 1952*.

¹⁸⁴ SOkA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 3. Zápis o členské schůzi JZD konané 14. 2. 1952.

¹⁸⁵ SOkA Kroměříž, fond B – m 7 JZD Blišice, *Inventář*, s. 4–5.

¹⁸⁶ -in- *Co tomu říkáte blišičtí družstevníci?* Vesnické noviny okresu kyjovského, č. 13, 10. 7. 1952, s. 3.

¹⁸⁷ SOkA Kroměříž, fond B – m 7 JZD Blišice, *Inventář*, s. 4–5.

6. 10. Počátky JZD v Blišicích pohledem pamětníka

K mému velkému nadšení se mi podařilo dohledat jednoho z hlavních strůjců osudu jednotného zemědělského družstva v Blišicích. Stal se jím 94letý, bývalý předseda JZD, Alois Sladký, jenž byl často skloňovaný v druhé části práce. Jeho rodina nepatřila k sedlácké elitě na vsi. Jeho staří rodiče se již sotva starali o své skromné hospodářství. Svým hospodářským zázemím se nemohl rovnat několika rolníkům, kteří ovšem byli značně pokročilého věku a docela i uvítali, podle jeho slov, změnu v zemědělské výrobě, která by jejich synům uvolnila cestu do průmyslového světa, a sedlákům pomohla v každodenních pracích okolo pole a dobytka.

V případě Blišic stáli v širším vedení v PV JZD převážně staří sedláci. Zbytek doplnili tři zástupci mladší generace, kteří nesli myšlenku družstevnictví. Cestou k prosazení JZD na vesnicích bylo podle komunistické strany vytváření přípravných výborů, ve kterých se prvně rozhodlo o budoucnosti směřování zemědělství v obci.

Do přípravného výboru byly zvoleni, až na jednu výjimku, kterou byl František Zbytek, zhruba stejně majetní zemědělci, disponující cca 10–11 ha. Ne všichni uvnitř výboru ale byli spokojeni s kroky PV. Dosavadní role Aloise Sladkého, před vznikem PV, byla pozice zemědělského referenta při MNV. Záhy za ním přišli zástupci MNV, aby jej přesvědčili k vedení PV JZD. Argumentovali tím, že on jakožto politicky velmi schopný, ale na druhou stranu nevlastnící velká pole, nemůže o nic přijít. Nabídku přijal jako výzvu ke zlepšení zemědělské situaci v Blišicích.

Myšlenku družstevnictví po celý život nebral jako špatnou, až na její pozdější formy. Byl přesvědčen o její správnosti, ačkoli sám komunista nikdy nebyl. Několikrát byl přesvědčován o tom, aby vstoupil do komunistické strany, ale pokaždé nabídku odmítnul. Politický program komunistů se neshodoval s jeho politickým uvažováním a přesvědčením. Podle něj bylo scelování jedinou cestou vedoucí ke zlepšení zemědělského hospodaření. Velkovýroba nabízela dva směry, buďto velkovýrobu soukromou nebo kolektivní, družstevní. Druhou jmenovanou prosazoval více z toho důvodu, že mladá generace a celé okolí bylo natolik přesvědčené o její správnosti. O soukromé velkovýrobě neměla mladší generace příliš povědomí.

Předsedou družstva se stal ve svých 24 letech. Počáteční atmosféra na venkově byla klidná. V Blišicích se nevyskytoval majetnější sedlák, jenž by byl nepohodlný straně, a tudíž nebylo třeba nikoho pod nátlakem přesvědčovat. Jistou výjimku tvořil známý hospodář, František Šikuta. Viděl obrovský potenciál v rozvinutí živočišné

výroby na statku, jehož prostory připadly družstvu. Po vzniku JZD mu byly odebrány potahy, bez nichž nemohl nadále obdělávat svá pole, a tak se svých pozemků vzdal. Do té doby mu výrazně na jeho polích pomáhal právě Alois Sladký.

František Šikuta se na dvorek dostal zvláštním způsobem. Po krátké době, asi dvou letech, co se na statek nastěhovali manželé Kamínkovi, je bez předchozí domluvy vystrnadil z vilky. Později se do ní nastěhoval on, jakožto hospodář. Na statku se staral o vše možné. Komunisté Františku Šikutovi přesto nezapomněli jeho aktivní činnost za války, kdy pracoval v Němci povoleném podniku a ze statku jej po určité době vystěhovali. Alois Sladký se více o případu manželů Kamínkových nechtěl vyjadřovat, protože to bylo osobního rázu.

Po svatbě Aloise Sladkého, která byla z jeho strany motivována i z hlediska získání gruntu, se přestěhovali s manželkou na statek do uvolněné vilky po Františku Šikutovi. Ovšem po narození první dcery manželka rozhodla, že nechce nadále bydlet na vzdáleném dvorku, a navíc poblíž lesa, odkud hrozilo nebezpečí ze msty jejímu manželovi. Rozhodnutí manželky bylo oprávněné. Účty si s ním vyřizovali také tak, že mu kreslili globinem na okna vilky lebky. Matka ho oplakávala, že jej zastřelí. O nepokojných dobách v družstvu se vyjádřil tak, že byly doby, kdy na sebe vzali i vidle, ale to bylo vše. Ve výjimečných případech, kdy se členové vyslovovali radikálněji vůči vedení v JZD, jim předseda přidělil funkce, za které byli zodpovědní a řešili si své starosti. Navíc se mu podařilo udržet v družstvu i ostatní rolníky tak, že i je dosadil na důležité posty, např. elektrikář, pokladník, zootechnik.

Předseda Alois Sladký nesl na bedrech rozhodnutí o vyměření nových zemědělských celků. K tomu ovšem došlo ještě předtím, než se vůbec majitelé rozhodli vstoupit do družstva. A tímto způsobem také později přiměl spoustu lidí vstoupit do družstva. Ovšem poté, co se A. Zápotocký vyslovil o dobrovolném zakládání JZD, tak v družstvu zůstali čtyři sedláci z osmi.

Obrovskou výhodou pro počáteční vývoj družstva byl statní statek, nacházející se nad obcí Blišice (viz *mapka Blišic se Dvorkem*¹⁸⁸, viz *Dvorek s vilkou* – horní snímky pochází z roku 2011, dolní z roku 2018; levé snímky představují přední pohled¹⁸⁹), kde družstvo mělo k dispozici prostory pro ustájení 40 dojníc. Ziskem dvorku se

¹⁸⁸ Kontaminovaná místa. In: <https://kontaminace.cenia.cz/> [cit. 1. 5. 2018].

¹⁸⁹ Google Maps. In: <https://www.google.com/maps/@49.1306825,17.1682433,3a,75y,19.17h,95.65t/data=!3m6!1e!3m4!1svBW8g7LM9F0kqzR7M1IMKQ!2e0!7i13312!8i6656> [cit. 1. 5. 2018]; foto autora, 20. 4. 2018.

mladým chlapcům uvolnila cesta jít pracovat do fabrik s tím, že práci na statku zvládaly obstarávat ženy. I zde se manželka Aloise Sladkého dlouhou dobu starala o chov prasat a kuřic.

V probíhajících soutěžích o nejlepší družstva se umisťovalo JZD v Blišicích na čelních místech, poněvadž ve svých počátcích neměly Blišice příliš konkurentů. V té době jich v Gottwaldovském kraji zatím nebylo tolik založeno. S postupem času vnímal Alois Sladký velmi negativně vypjatou situaci na jiných místech, kde docházelo k vystěhovávání sedláků do pohraničí či změně zaměstnání u sedláků, kteří se nepodvolili náborům do JZD a zastával se jich. Vzpomínal, že do 1956 byla stále mezi družstvy malá konkurence, a proto nebylo družstva, které by se mohlo rovnat blišickému. Ke zlomovému momentu došlo po roce 1956, kdy vyřešily svou otázku ustájení dobytka i ostatní JZD. Dodal, že do výše uvedeného roku měla živočišná výroba dobrý směr, neboť se snažila uživit republiku vlastními silami, ale po tomto roce se velkovýroba soustředila jen na to, aby se výrobek stal levnějším, a to bylo podle něj špatně.

Po prvních zkušenostech s vedením JZD se pokusil zahájit studium na vysoké škole se zemědělským zaměřením. Ve studiu viděl cestu k rozkvětu zemědělství a pochopení toho, co je pro kvalitní zemědělskou výrobu důležité. Na školu se bohužel nedostal, čehož dlouhou dobu velmi litoval. Několikrát mu bylo nabízeno vycestovat do zahraničí, aby se rozhlédl po způsobech chovu dobytka, které jej mohly inspirovat a vést ke zlepšení živočišné výroby. Vedle Dánska a SSSR přijal nabídku vycestovat do NDR, kde se mu zalíbila myšlenka volného ustájení dojníc, kdežto do této doby se v případě ČSR jednalo o ustájení do samostatných chlívků.

Kravín až pro 80 dojníc, nacházející se v přijatelnější vzdálenosti než statek, byl vystavěn v pozdějším období (viz *Kravín*).¹⁹⁰ Výstavba kravína v tak velkém rozsahu jej dlouho mrzela, protože se s touto myšlenkou neztotožňoval. Popisoval, že soustředění živočišné výroby do kravína mělo za následek postupné vystěhování mladých sedláků, kteří by chtěli hospodařit se svým dobytkem, ale tato možnost díky veškerému ustájení krav už nebyla, a proto je nemělo co k vesnickému životu přitahovat. Poznamenal, že takto by obsluhovalo soukromé krávy 20 lidí, kteří by zároveň ve vesnici bydleli, spravovali domy apod.

¹⁹⁰ Foto autora, 20. 4. 2018.

Co se týče společného chovu prasat, tak v NDR zjistil, že každé z nich mělo vlastní „domeček“. To jej vedlo k myšlence prosadit tento způsob chovu i v Blišicích, což se mu přes různé peripetie nakonec podařilo.

V období boomu zakládání družstev byl povolán do Osvětiman jako poradce při zakládání. Působil také při ONV v Kyjově, stal se zaměstnancem Ministerstva zemědělství pro posuzování zvířat. Celkově vedl družstvo v Blišicích s různými přestávkami 18 let. Poté, co jej z družstva vyhodili natrvalo, bylo pro něj složité nalézt práci, nechtěli jej ani v Bučovicích ani v brněnské zbrojovce. Nakonec mu pomohli blišičtí straníci, se kterými se skamarádil a našel uplatnění jako skladník v UP závodech v Koryčanech.

Z celkového pohledu mu místní členové KČS příliš do družstevní politiky nemluvili, přestože v mnohém dělal sedlákům a členům JZD ústupky. Co se týče bývalé jednoty, byla využívána do období před vznikem družstva i jako místní hospoda, která se potýkala s problémem v podobě střídání majitelů. Ti zde dlouho nevydrželi. Příjmy byli nízké a hospoda byla v Blišicích nadále neudržitelná. Z tohoto důvodu projevilo JZD o vlastnictví zájem. Do budoucna z ní chtělo učinit kulturní dům, hospodu (viz *Hostinec*), která v Blišicích stojí do dnes.¹⁹¹

¹⁹¹ Foto autora, 20. 4. 2018.

7. Závěr

Zákazem agrární strany byl vyřazen silný stranický konkurent, který měl dlouhodobou podporu rolníků na celém československém venkově. Můžeme jen spekulovat, jak by se zemědělská politika vyvíjela nebýt toho kroku. Komunistům se tímto otevřela volná cesta k propagandě a zviditelnění se na venkově. Zacílili se na drobného zemědělce a bezzemky, kterým doslova rozdávali půdu a uvolněné usedlosti po exodu německých obyvatel ze země, jejichž pozemky bylo třeba znovu osídlit a využívat pro blaho československého národa. Odchodem asi tří miliónů Němců muselo obrazně řečeno dojít ke zvětšení zemědělské rozlohy Československa, která byla v rukou Čechoslováků. K tomu došlo tím, že se českoslovenští obyvatelé částečně rozptýlili do uvolněných odlehlejších oblastí, kde přebírali po německém obyvatelstvu hospodářství, mnohdy funkční. Nová celková výměra zemědělské půdy, opticky zvětšená o Sudety, tím pádem „živila“ o tři miliony lidí méně než před válkou i dříve.

Únorový komunistický převrat v roce 1948 utnul veškerou naději na jakýkoliv odlišný vývoj v zemědělství, než ke kterému se čím dál více neodvratně blížil – zemědělská kolektivní velkovýroba. Do JZD proudili nově nejen rolníci vlastníci pole, ale i dělníci, továrníci. Ti všichni bez výjimky se stali pouhými zaměstnanci pracujícími určitý počet hodin a vykonávající určitou práci. Především touto politikou se vytrácel dlouholetý vztah k půdě. Dotváření podoby JZD skončilo v únoru 1953 schválením vzorových stanov. Závazně se zde konstatovalo, že podmínkou správného fungování JZD je sloučení všech výrobních prostředků, živého i mrtvého inventáře, a především půdy do společného družstevního hospodářství.¹⁹²

Ve druhé části práce jsem se věnoval vývoji JZD v Blišicích do roku 1953. To začalo psát svou historii 6. června 1949, kdy bylo založeno přetvořením tamního strojního družstva. Mezi první vytyčené úkoly družstva patřilo vybudování prádelny, konzervační kuchyně, kolny na hospodářské stroje. Těmito stavbami se měla přiblížit myšlenka družstevnictví a výhod z členství vyplývajících pro obyvatele Blišic. Všechny výhody měly za úkol přilákat co nejvíce obyvatel pro společné hospodaření na vesnici. V Blišicích přijímali myšlenku pracovat společně na větších pozemcích

¹⁹² BUREŠOVÁ, Jana: *Politický a institucionální rámec kolektivizace zemědělství v Československu se zaměřením na historická východiska*. In: BLAŽEK, Petr – JECH, Karel – KUBÁLEK, Michal a kol.: *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*, s. 56

kladně, snad i s nadšením, že za pomoci využití mechanizačních prostředků se uvolní značná pracovní síla, která již nemusí obhospodařovat svá pole jednotlivě.

Pod vlivem počáteční euforie si však vedení družstva nespočítalo časovou náročnost stavebních prací a vytížení vlastních pracovních sil, kterých postupně ubývalo. V průběhu výstavby družstevních objektů získalo JZD do správy hostinec a dvorek s výměrou asi 40 ha, o který bylo třeba se rovněž postarat. Na druhou stranu zisk statku byl obrovským přínosem pro další rozvoj JZD po stránce živočišné výroby. V případě Blišic se jako značný problém jevila malá zemědělská základna, neboť většina členů byla zaměstnána jako tovární dělníci. Starší sedláci sotva stačili obstarávat svých 10 ha, natož tak vkládat další vlastní síly ve prospěch družstva. Navíc se kolikrát nezemědělci ani nezapojili do nejdůležitějších zemědělských prací.

Mezi nejvýznamnější milníky JZD patří v první řadě provedení hospodářsko-technické úpravy půdy provedené 10. září 1950, kdy byly přetvořeny dříve scelené pozemky do větších homogenních honů. O týden později došlo ke „slavnostnímu“ rozorání mezí. V tom samém roce byla oceněna úspěšnost JZD jednoznačným vítězstvím v krajské soutěži, v níž bojovalo se 116 konkurenty. Dovolím si tvrdit, že nebýt Dvorku a jeho prostor by to nebylo možné, neboť tuto počáteční výhodu neměla. K výhře patřilo i uspořádání „Radostného dne JZD“ pod záštitou ministerstva zemědělství.

Rok 1951 se částečně nesl i v duchu neúrody některých plodin díky nedokonale provedené HTÚP. Probíhaly stavební práce na všech stavebních objektech, které později sloužili družstvu, snad kromě později vybudovaného kravína. Na stavební investice si JZD jako běžně i ostatní půjčovalo, žádalo ministerstvo zemědělství o různé dotace, které splácelo v dalších letech. I přes jisté účetní nesrovnalosti hospodařilo výrobní družstvo ziskově. Kvůli velkým neshodám panujícím po celý rok 1951 vystoupilo z JZD ke konci roku 66 členů, zůstalo pouze 18. Na jaře roku 1952 byla dovršena dlouhá jednání okolo přechodu JZD na provozní řád III. typu. Souhlas k přijetí III. řádu podepsal každý člen, jenž se rozhodnul v družstvu zůstat.

Nepřehlédnutelnou roli v práci hraje podkapitola věnující se pohledu předsedy Aloise Sladkého na vývoj družstva v prvních letech své existence. Sám v rozhovoru přiznával, že se dopustil mnoha chyb, ale i přesto se stále snažil dovést vesnické zemědělství na úroveň, která by byla schopna „*postavit republiku zpět na nohy*“. Byl podle svých slov stále snilkem, kteří věřil v pokrok zemědělství. Ale ne za cenu neustálého zvýhodňování jedněch JZD před druhými v podobě dotací apod. Pocházel

z chudší rodiny, bylo proto po celé mládí vštěpováno, aby se dobře oženil, což znamenalo vzít si manželku kvůli polím. Často se vracel ve vzpomínkách na nevděčnou práci předsedy. Těšit se mohl z podpory místních a okresních straníků, ač sám mezi ně nepatřil. Oni v něm viděli mladého muže s ideály, které dokázal prosadit.

Tíhu, na něj vložených starostí a povinností, které musel jako předseda řešit, odneslo jeho psychické zdraví. Asi půl roku se léčil z onemocnění nervového systému, po návratu se chtěl vzdát dokonce funkce předsedy družstva. Dlouhou dobu jezdíval na léčení po lázních. V té době jeho zodpovědnost za vedení družstva převzal do velké míry zootechnik

K pochopení atmosféry panující na venkově po založení družstva mi nejvíce dopomohl výše zmíněný rozhovor s předsedou Aloisem Sladkým, který se mi se svou životní rolí v družstvu svěřil rád. O tomto tématu se v jisté reflexi ještě s nikým do této doby nebavil z toho důvodu, aby se někoho z tehdy žijících pamětníků nedotknul a neublížil mu.

Věřím, že bakalářská práce, jejíž hlavní částí je mikrosonda do prostředí JZD v Blišicích, přinese do historického světa alespoň drobný, věrohodný pohled na kolektivní družstevnictví v jeho první fázi. Snad otevře cestu dalším badatelům, kteří by o tuto tematiku projevili zájem. Vždyť každý z nás má, měl předky, kteří v období kolektivního družstevnictví vyrůstali nebo v družstvu sami pracovali. Doufám, že alespoň první část práce poskytne zájemcům o historii přehled událostí a momentů, které daly do pohybu proces kolektivizace v našich zemích na konci 40. let minulého století.

8. Seznam pramenů, literatury a elektronických zdrojů

Archivní prameny:

SOkA Hodonín, fond ONV – Ky *Územní organizace*, inv. č. 500.

SOkA Hodonín, fond ONV – Ky *JZD v Blišicích*, inv. č. 825.

SOkA Kroměříž, fond B – a 11 *Archiv obce Blišice 1827–1945 (1948)*.

SOkA Kroměříž, fond B - m 7 *JZD Blišice*, inv. č. 1–3.

SOkA Kroměříž. *III. díl Pamětní knihy městyse Koryčan*.

Dobový tisk:

BLAHYNKA, M.: *Nejlepší kulturní soubory pro naše nejlepší pracující*. Vesnické noviny okresu kyjovského, č. 3, 5. 4. 1951, s. 2.

DRHLÍK: *Blišičtí na cestě k lepší budoucnosti*. Jiskra zemědělců kyjovského okresu, č. 7, 16. 9. 1950, s. 1.

-in- *Co tomu říkáte blišičtí družstevníci?* Vesnické noviny okresu kyjovského, č. 13, 10. 7. 1952, s. 3.

KORVAS, J.: *Radostný den JZD v Blišicích*. Vesnické noviny okresu kyjovského, č. 2, 30. 3. 1951, s. 3.

KOUDELA, J.: *Co je nového v JZD Blišice?* Vesnické noviny okresu kyjovského, č. 6, 12. 5. 1951, s. 1–2.

SOJKA, K.: *Kdo dohoní Blišice?* Jiskra zemědělců kyjovského okresu, č. 13, 28. 11. 1950, s. 1–2.

Edice pramenů

JUNĚCOVÁ, Jiřina – PŠENIČKOVÁ, Jana: *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství – Vznik JZD: 1948-1949*. Praha 1995.

Seznam literatury:

BARTOŠ, Josef – SCHULZ, Jindřich – TRAPL, Miloš: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960*, sv. VIII, Ostrava 1982.

BERANOVÁ, Magdalena – KUBAČÁK, Antonín: *Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě*. Praha 2010.

BUREŠOVÁ, Jana: *Kolektivizace jako destrukční proces v životě venkova*. In: BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (ed.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. Praha 2008.

BUREŠOVÁ, Jana: *Politický a institucionální rámec kolektivizace zemědělství v Československu se zaměřením na historická východiska*. In: BLAŽEK, Petr – JECH, Karel – KUBÁLEK, Michal a kol.: *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha 2010.

BUREŠOVÁ, Jana: *Problematika výzkumu dějin kolektivizace v Československu a v České republice*. In: ROKOSKÝ, Jaroslav – SVOBODA, Libor (ed.): *Kolektivizace v Československu*. Praha 2013.

BUREŠOVÁ, Jana: *Zemědělské družstevnictví v českých zemích a na Slovensku v podmínkách „kolektivizace“ 1949–1960*. In: *Československá historická ročenka*, 1998.

FEIERABEND, Ladislav, Karel: *Zemědělské družstevnictví v Československu do roku 1952*. Volary 2007.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan: *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. Praha 2005.

HRABA, Zdeněk: *Kolektivizace a transformace československého a českého zemědělství v letech 1945–2004. Právně normativní pohled*. Praha 2013.

HURT, Rudolf: *Kyjojsko. Vlastivěda moravská*. Brno 1970.

JECH, Karel: *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha 2008.

JECH, Karel: *Soumrak selského stavu 1945–1960*. Praha 2001.

KAPLAN, Karel: *Proměny české společnosti (1948-1960). 2. část. Venkov*. Praha 2007.

NEDVĚDICKÝ, Kamil: *Role práva v procesu likvidace selského stavu*. In: ROKOSKÝ, Jaroslav – SVOBODA, Libor (ed.): *Kolektivizace v Československu*. Praha 2013.

PERNES, Jiří: *Kolektivizace zemědělství v Československu v letech 1948–1960*. In *Forum Historiae*, 2016, roč. 10, č. 1.

PERNES, Jiří: *Proměny myšlenky kolektivizace zemědělství v politice KSČ po únoru 1948*. In: ROKOSKÝ, Jaroslav – SVOBODA, Libor (ed.): *Kolektivizace v Československu*. Praha 2013.

PRŮCHA, Václav: *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*. Brno 2009.

ROKOSKÝ, Jaroslav: *Mezi hrdostí a zoufalstvím. Odpor proti násilné kolektivizaci*. In: ROKOSKÝ, Jaroslav – SVOBODA, Libor (ed.): *Kolektivizace v Československu*. Praha 2013.

RYCHLÍK, Jan: *Kolektivizace ve střední a východní Evropě*. In: BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (ed.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. Praha 2008.

SWAIN, Nigel: *Typologie východoevropských podob kolektivizace*. In: BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (ed.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. Praha 2008.

ŠPIČÁK, Milan: *Východomoravská vesnice na úsvitu socialismu*. Brno 1987.

VÁCLAVŮ, Antonín: *Ke sporům o zemědělské družstevnictví a kolektivizaci v Československu*. Praha 1999.

Seznam elektronických zdrojů:

Google Maps. In: <https://www.google.com/maps/@49.1306825,17.1682433,3a,75y,19.17h,95.65t/data=!3m6!1e1!3m4!1svBW8g7LM9F0kqzR7M1IMKQ!2e0!7i13312!8i6656> [cit. 1. 5. 2018].

Kontaminovaná místa. In: <https://kontaminace.cenia.cz/> [cit. 1. 5. 2018].

Město Koryčany. *Historický vývoj místní části Blišice*. In: <http://www.korycany.cz/mesto/historie/historicky-vyvoj-mistni-casti-blisice/>[cit. 16. 3. 2018].

Ústavní zákon 150/1948 Sb. ze dne 9. května 1948. In: www.totalita.cz/txt/txt_zakon_1948-150.pdf [cit. 8. 3. 2018].

Zákon č. 69/1949 Sb. In: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1949-69>[cit. 12. 3. 2018].

Zpráva výboru zemědělského k vládnímu návrhu zákona o jednotných zemědělských družstvech. In: <http://psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/026schuz/s026003.htm>[cit. 8. 3. 2018].

9. Seznam zkratk

ČSAD – Československá státní automobilová doprava

ČSM – Československý svaz mládeže

ČSSS – Československé státní statky

JSČZ – Jednotný svaz českých zemědělců

JZD – Jednotné zemědělské družstvo

KNV – Krajský národní výbor

KSČ – Komunistická strana Československa

MNV – Místní národní výbor

ODR – Okresní družstevní rada

ONV – Okresní národní výbor

MZA – Moravský zemský archiv

PV JZD – Přípravný výbor jednotného zemědělského družstva

SOkA – Státní okresní archiv

SNB – Sbor národní bezpečnosti

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

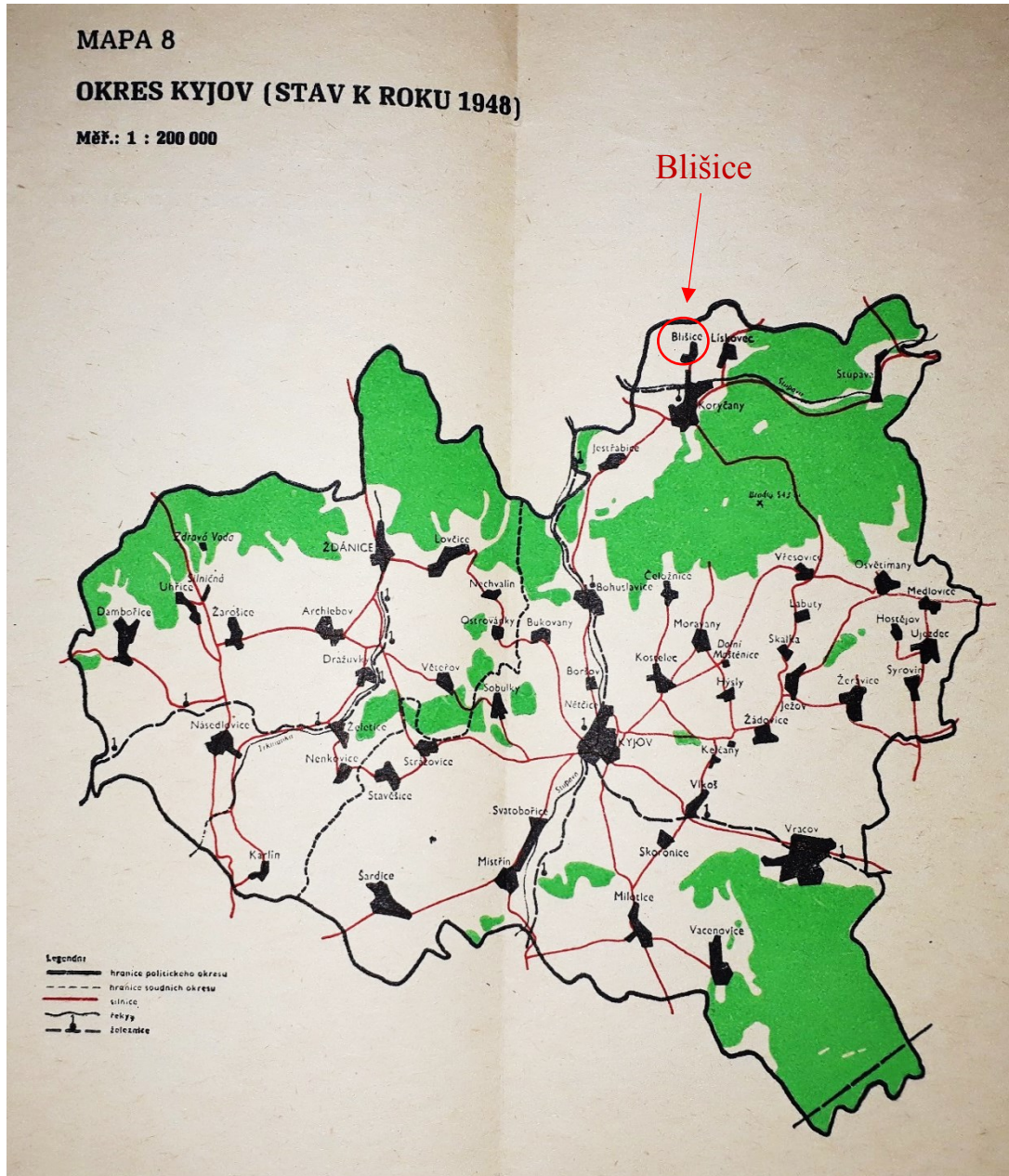
STS – Strojní a traktorové stanice

ÚV KSČ – Ústřední výbor komunistické strany Československa

10. Přílohy

Mapa okresu Kyjov se zvýrazněním Blišic u Koryčan,

(BARTOŠ, Josef – SCHULZ, Jindřich – TRAPL, Miloš: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960*, sv. VIII, Ostrava 1982.)

Zemědělská družstva k 31. 12. 1948, (JUNĚCOVÁ, Jiřina – PŠENIČKOVÁ, Jana: *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace zemědělství – Vznik JZD: 1948-1949*. Praha 1995, s. 65.)

druh družstva	počet na území ČSR	druh družstva	počet na území ČSR
1. strojní a elektrárenská	7 201	10. zelinářská	29
2. prádelní	1 275	11. chovatelská	21
3. lihovarská	485	12. rybářská	21
4. kulturní	105	13. ovocnářsko- vinařská	16
5. mlýnská a pekárenská	46	14. semenářská	10
6. dobytkářská	45	15. vinařská	10
7. vodovodní	42	16. drůbežnická	5
8. čekankářská	31	17. šlechtitelská	5
9. ovocnářská	31	18. včelařská	2

Struktura členů JZD k 31. 1. 1950, (SOKA Hodonín, fond ONV – Ky JZD v Blišicích, inv. č. 825.)

politická příslušnost	počet členů	součet rozloh členů v ha
KSČ	37	32,42
bez příslušnosti	13	91
celkem	50	123,42

rozloha	KSČ	bez politické příslušnosti	počet členů JZD
do 1 ha	28	2	30
1-5 ha	9	3	12
5-11 ha	0	8	8
celkem	37	13	50

zaměstnání	počet	součet rozloh členů bez příslušnosti v ha	součet rozloh členů KSČ v ha	celkový součet v ha
rolník	9	84	1,6	85,6
tovární dělník	36	6,2	30,25	36,45
ostatní	5	0,8	0,57	1,37
celkový součet v ha	-	91	32,42	123,42

Vedení družstva, (SOkA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 2. Zápis o výroční valné hromadě v kulturním době JZD konané 15. 4. 1951.)

1949–1951	Předseda: Alois Sladký Místopředseda: František Zbytek Jednatel: František Šikuta Pokladní: František Crhounek – Metoděj Dobeš – Jan Koudela st. Hospodář: František Hrubý
1951–1952	Předseda: Metoděj Dobeš Místopředseda: Stanislav Šohajek – František Crhounek Jednatel: Alois Sladký – Josef Vrbovský Pokladní: Jan Koudela Skladník: Vincenc Mráček Hospodář: František Šikuta I. skupinářka: Josefa Němcová II. skupinářka: Františka Řádková
1952–1953	Předseda: Bedřich Jelínek – Rudolf Berka Místopředseda: Antonín Lapčík – Antonie Holubová Jednatel: Robert Nevyjel – František Kamarád – Jan Žalčík Pokladní: Jan Koudela – Vrbovská Věra Hospodář: František Šikuta – Josef Gamba – František Soldán Skladník: Ondřej Mrazík Zootechnik: Josef Gamba

Členové JZD, kteří na konci roku 1951 hromadně vystoupili, (SOkA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 2. Zápis o mimořádné členské schůzi 27. 12. 1951.)

Josef Orel	Vincenc Mráček	Eduard Sekanina	Jan Cvek
Jaroslav Bieber	František Kamarád	Karel Veselý	Josef Lukovský
František Koutný	Jan Duchalík	František Holub	Bedřich Herodek
Vratislav Holub	Josefa Němcová	Jan Doležilek	Eustace Crhounek
Rudolf Berka	Ondřej Mrazík	Antonín Holub	František Doležilek
Antonín Urbančík	Ladislav Bartek	Cyril Balán ml.	Svatopluk Sekanina
Vlasta Finsterlová	Karel Langer	František Řádek	Ernest Soldán
Josef Němec	Crhounek František	Anna Vranová	Jaroslav Derka
Bedřich Herodek	Otakar Holouš	Karel Jež	Jan Kopriva
Antonín Kubalík	Berta Kousková	Draha Kolářová	Marie Koudelová
Oldřich Langr	Bedřich Mičík	Marie Navrátilová	Růžena Navrátilová
Adéla Orságová	Karel Orság	Jan Průša	Marie Pořízková
Štěpán Růžička	Marie Rusňáková	Jaroslav Stromský	Stanislav Stromský
Josef Soldán	Alois Zelinka	Adolf Sloupský	Anna Stromská
Milan Šišák	Josef Vlčák	Jan Venhuda	Josefa Veverková
Jaroslava Vymazalová	Stanislav Stražovský	Duchalíková Božena	Metoděj Dobeš
Miloš Duchalík	Antonín Kejík		

Členové JZD i po roce 1951, (SOkA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 2. Zápis o mimořádné členské schůzi 27. 12. 1951.)

František Šikuta	Jan Koudela	Cyril Balán st.
Marie Dobešová	Stanislav Finsterle	Alois Finsterle
Josef Gamba	Marie Gambová	Albína Jelínková
Bedřich Jelínek	Terezie Součková	Jan Žalčík
Ludmila Doupovcová	Anna Venhudová	Jindřich Sabáček
Julie Sabáčková	Štěpánka Šikutová	Marie Duchalíková

Plánovaný úkol na rok 1952, (SOkA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 3. Zápis o výborové schůzi JZD konané 7. 2. 1952.)

Druh	Výměra	Plánovaný výnos na 1 ha	Celková výroba
Pšenice	14 ha	24 q	336 q
Žito	6 ha	23 q	138 q
Ječmen	11 ha	26 q	286 q
Oves	4 ha	20,5 q	82 q
Peluška	7 ha	18 q	126 q
Cukrovka	8 ha	267 q	2 150 q
Brambory	6 ha	160 q	960 q
Krmivo (řepa, mrkev...)	3 ha	430 q	1 290 q
Řepka	2,5 ha	14 q	35 q
Pícniny	9,5 ha	55 q	525 q
Vojtěška	1 ha		
Jílek anglický	1 ha		

Živočišný plán stavu a dodávka, (SOkA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 3. Zápis o výborové schůzi JZD konané 7. 2. 1952.)

Druh	Plánovaný stav k 31. 12. 1952	Dodávka
Skot	60	47 q
Vepři	100	47 q
Slepice	250	20 tis. vajec, 123 kg jatečné
Mléko	–	25 000 l

Soupis zvířat k 31. 12. 1952, (SOkA Hodonín, fond ONV – Ky JZD v Blišicích, inv. č. 825. Soupis zvířat k 31. 12. 1952.)

Jednotné zemědělské družstvo
v Blišicích, okr. Kyjov

Soupis zvířat k 31. 12. 1952 .

Počet	Druh	Váha kg	Cena
010 - Základní stádo :			
3	tažné koně těžké	-	54.900,--
25	krávy - dojnice	-	346.547,--
11	plemenné prasnice	-	88.000,--
1	plem. kanec Hanak z NDR /není majetkem JZD/	-	-
			489.447,--
110 - Ostatní zvířata :			
21	Jalovice a býčci 14	7.400,-	105.600,--
2	Volci 14	1.080,-	15.120,--
13	Telata a odstavná 14	1.430,-	20.020,--
13	Selata 50	104,-	5.200,--
22	Běhouni 25	910,-	22.750,--
45	Kravnici do 75 kg ž.v. 25	2.465,-	61.625,--
23	Kravnici přes 75 kg ž.v. 30	1.760,--	52.800,--
2	Psi ovčáctí 500	-	1.000,--
			282.115,--
2	Plemenní hřebci - chladnokrevní, belgičtí norici, jsou majetkem státního hřebčince v Tlumačově.		

Jednotné zemědělské družstvo
v Blišicích, okr. Kyjov

Gerka Rud

[Signature]

Růžová přihláška, (SOkA Kroměříž, fond B - m 7 JZD Blišice, inv. č. 3. Zápis o členské schůzi JZD konané 18. 3. 1952.)

P o z v á n k a

na členskou schůzi jednotného zemědělského družstva v Blišicích,
konanou dne 1952 za účelem projednání a schválení
provozního řádu III. typu.

P r o h l á š e n í .

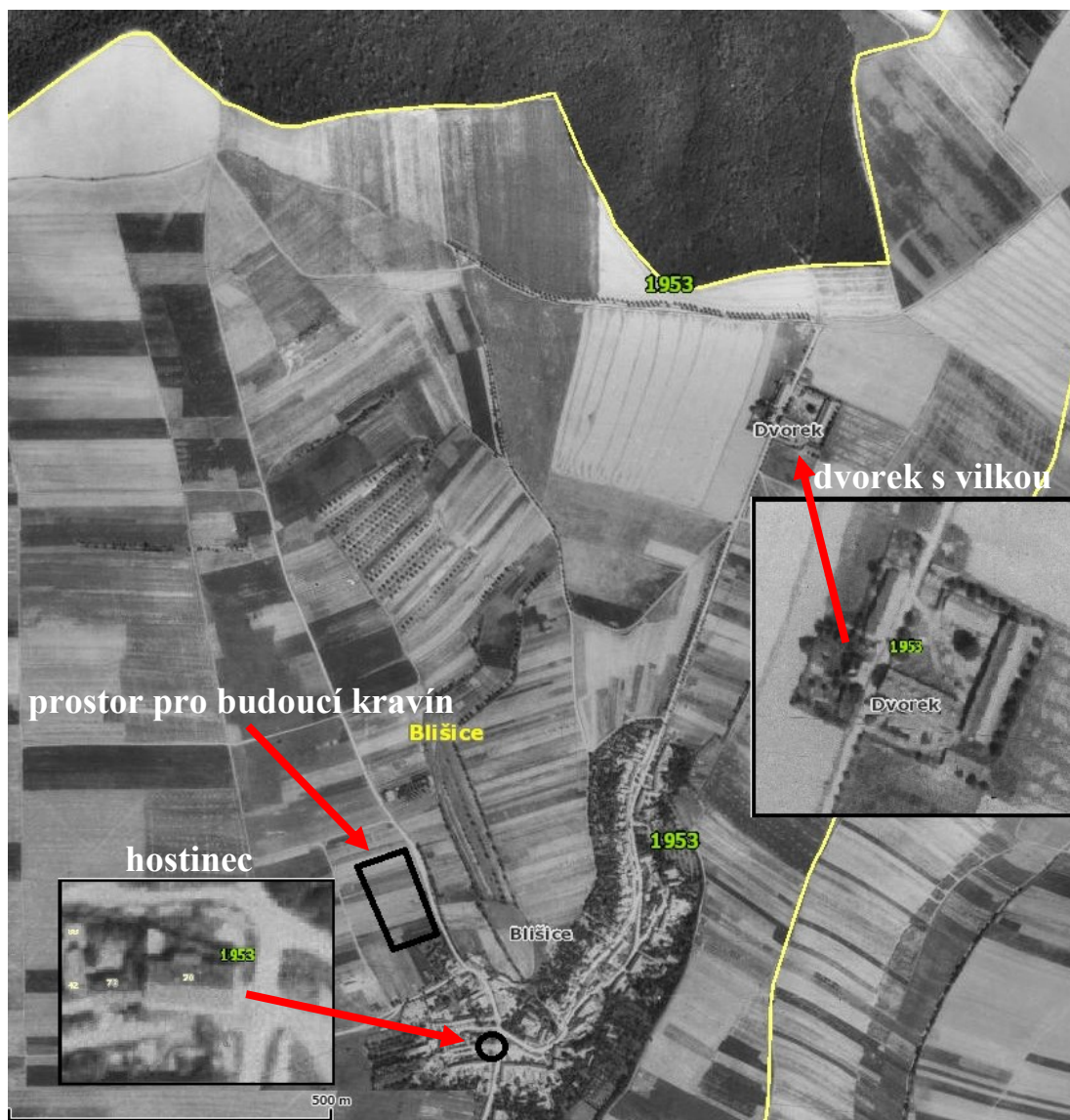
Souhlasím s provozním řádem III. typu pro JZD v Blišicích, který byl
projednán a odhlasován členskou schůzí tohoto JZD dne
1952. Se všemi zásadami a podrobnostmi tohoto provozního řádu jsem
dokonale obeznán a proto se zavazuji:

- 1/ Chci být i nadále členem JZD v Blišicích,
- 2/ Chci být brigádníkem JZD v Blišicích s tou podmínkou, že za vyko-
nanou práci budu odměňován podle zásad normování práce v normách
platných pro JZD v Blišicích.

V Blišicích, dne 1952.

.....
podpis a adresa člena:

Mapka Blišic se Dvorkem, (Kontaminovaná místa. In: <https://kontaminace.cenia.cz/> [cit. 1. 5. 2018].)

Dvorek s vilkou, (horní snímky, 2011 – Google Maps. In: <https://www.google.com/maps/@49.1306825,17.1682433,3a,75y,19.17h,95.65t/data=!3m6!1e1!3m4!1svBW8g7LM9F0kqzR7M1IMKQ!2e0!7i13312!8i6656> [cit. 1. 5. 2018]; dolní snímky – foto autora, 20. 4. 2018.

Kravín (foto autora, 20. 4. 2018)

Hostinec (foto autora, 20. 4. 2018)

